

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

**PEFAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA PEDAGOGIKY A PSYCHOLOGIE**

**VÝTVARNÝ PROJEV DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU -
KAZUISTICKÁ STUDIE**

Bakalářská práce

Michaela Řehořovská

Vedoucí bakalářské práce

Mgr. Jana Kouřilová

České Budějovice

2011

UNIVERSITY OF SOUTH BOHEMIA ČESKÉ BUDĚJOVICE

**PEDAGOGICAL FACULTY
DEPARTMENT OF PEDAGOGIC AND PSYCHOLOGY**

**ARTISTIC EXPRESSION PRESCHOOL CHILDREN – A STUDY
CASE REPORT**

Bachelor work

Michaela Řehořovská

Bachelor leader

Mgr. Jana Kouřilová

České Budějovice

2011

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářskou práci na téma Výtvarný projev dětí předškolního věku - kazuistická studie jsem samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. V platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě Pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

26. 3. 2011

.....

Podpis studenta

BIBLIOGRAFICKÁ IDENTIFIKACE

Název bakalářské práce: Výtvarný projev dětí předškolního věku – kazuistická studie.

Pracoviště: Katedra pedagogiky a psychologie Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity

Jméno a příjmení autora: Michaela Řehořovská

Studijní obor: Učitelství pro mateřské školy

Vedoucí práce: Mgr. Jana Kouřilová

Rok obhajoby: 2011

Anotace:

Bakalářská práce je zaměřena na výtvarný projev dětí předškolního věku, konkrétně posun vývoje ve výtvarném projevu v průběhu jednoho roku. Teoretická část se zabývá předškolním obdobím, dítětem a jeho rozvojem v rámci jednotlivých vývojových oblastí, zejména v rámci výtvarného projevu. Praktická část obsahuje kazuistiky pěti dětí, které jsou zaměřeny hlavně na výtvarný projev těchto dětí a jeho rozvoj, doplněné výtvarnými pracemi vybranými z práce tvořené na dané téma a spontánního projevu.

Klíčová slova:

Kazuistika, kresba, předškolní dítě, vývoj výtvarného projevu

BIBLIOGRAPHICAL IDENTIFICATION

Thesis title: Název v angličtině: Artistic expression preschool children - a study case report.

Place of work: Department of Pedagogics and Psychology, Pedagogical faculty, University of South Bohemia

First and last name of the author: Michaela Řehořovská

Field of study: Kindergarten teacher

Bachelor leader: Mgr. Jana Kouřilová

Year of defence: 2011

Abstract:

The thesis is focused on creative expression of preschool children, specifically a shift in the development of artistic expression in one year. The theoretical part deals with the preschool period, the child and its growing up in different areas, especially in the artistic expression. The practical part includes case studies of five children, who are mainly directed at the children's creative expression and development.

Key words:

Case study, drawing, pre-school child, development of art imager.

Poděkování

Ráda bych poděkovala své vedoucí bakalářské práce Mgr. Janě Kouřilové za pomoc, podporu a cenné rady, které mi poskytla při zpracování bakalářské práce.

Obsah:

I. Teoretická část

Úvod.....	10
-----------	----

1. Předškolní dítě

1.1 Fantazie a Hra.....	11
1.2 Citová výchova.....	12
1.3 Vývoj sebepojetí a identity.....	12
1.4 Tříleté až čtyřleté dítě.....	13
1.4.1 Růst a tělesný vývoj.....	14
1.4.2 Motorický vývoj.....	14
1.4.3 Percepční a kognitivní vývoj.....	14
1.5 Čtyřleté až pětileté dítě.....	15
1.5.1 Růst a tělesný vývoj.....	15
1.5.2 Motorický vývoj.....	15
1.5.3 Percepční a kognitivní vývoj.....	15
1.6 Pětileté až šestileté dítě.....	16
1.6.1 Růst a tělesný vývoj.....	16
1.6.2 Motorický vývoj.....	16
1.6.3 Percepční a kognitivní vývoj.....	16

2. Výtvarný projev

2.1 Vznik a rozvoj dětského výtvarného projevu.....	18
2.2 Vývoj dětské kresby.....	19
2.2.1 Období skvrn.....	20
2.2.2 Období čáranic.....	20
2.2.3 Období čárání.....	21
2.2.4 stádium hlavonožců.....	21
2.2.5 Další rozvoj výtvarného projevu.....	22
2.3 Výtvarné vyprávění a znázornění.....	22
2.3.1 Dům.....	22
2.3.2 Lidská postava.....	23
2.4 Jak dítě kreslí?.....	23
2.4.1 Kdy dítě začne kreslit samo sebe.....	24

2.4.2 Sklápění.....	24
2.4.3 Co dítě při kreslení vynechalo.....	24

3. Školní zralost

3.1 Znaký školní zralosti.....	25
3.1.1 Tělesný vývoj a zdravotní stav.....	25
3.1.2 Věk.....	25
3.1.3 Rozdíly mezi chlapci a dívkami.....	25
3.1.4 Podnětnost Výchovného prostředí.....	25
3.1.5 Zralost poznávacích a rozumových funkcí a schopností.....	25
3.1.6 Pracovní dospělost.....	27
3.1.7 Citová a sociální zralost.....	27
3.2 Školní nezralost.....	28

II. Praktická část

4. Výzkum

Kazuistická studie.....	29
4.1 Anamnéza Filípek.....	30
4.1.1 Pozorování.....	31
4.1.2 Obrázky.....	32
4.1.3 Interpretace výsledků.....	35
4.2 Anamnéza Matěj.....	36
4.2.1 Pozorování.....	36
4.2.2 Obrázky.....	38
4.2.3 Interpretace výsledků.....	41
4.3 Anamnéza Davídek.....	41
4.3.1 Pozorování.....	41
4.3.2 Obrázky.....	42
4.3.3 Interpretace výsledků.....	46
4.3.4 Školní zralost.....	47
4.4 Anamnéza Nelinka.....	49
4.4.1 Pozorování.....	49
4.4.2 Obrázky.....	50
4.4.3 Interpretace výsledků.....	52

4.5 Anamnéza Terezka.....	53
4.5.1 Pozorování.....	53
4.5.2 Obrázky.....	54
4.5.3 Interpretace výsledků	57
4.5.4 Školní zralost.....	58
4.6 Shrnutí.....	60
4.6.1 Odpovědi na výzkumné otázky.....	62
4.7 Závěr.....	62
4.8 Seznam použité literatury.....	64

I. Teoretická část

Úvod

Kresba je jako stopa v písku. Není věčná, ale dá se z ní leccos vyčíst a její vznik je prostě fascinující. Musíte být nadšeni jen při pohledu na ni. Každá je jiná ale jejich skutečná krása, skrytá právě v záhadě fantazie a vzniku se nedá popsat. Pro děti je nejdůležitější proces samotného tvoření, radosti z kreslení, než konečný výsledek. Tuto práci jsem si vybrala, protože děti se nebojí použít naplno svou fantazii a při sledování jejich práce si člověk požitkem z výtvarného umění naplno vychutná. Tito malí umělci jsou nejlepší mezi všemi, jsou to jak skvělí malíři, tak i filozofové. Pokud má člověk tu čest být mezi nimi, někdy má to štěstí a podaří se mu zakusit vnímání světa dětskýma očima. Takový člověk musí být nešťastnější na světě.

Pro praktickou část jsem si vybrala 5 dětí předškolního věku, které docházejí do příměstské mateřské školy. V teoretické části jsem se zabývala charakteristikou dítěte předškolního věku, diagnostikou dětského výtvarného projevu. Práce je členěna do čtyř kapitol. První tři kapitoly tvoří teoretickou část a kapitola čtvrtá tvoří část praktickou. V první kapitole je obecně charakterizováno dítě předškolního, ve druhé výtvarný projev dítěte předškolního věku, ve třetí kapitole školní zralost a poslední kapitola obsahuje část praktickou.

1. Předškolní dítě

Předškolní věk je součástí vývojových období dětského věku. Tato období jsou přesně ohraničena, jsou pružná, individuální. Dítě ve třech letech vstupuje do předškolního věku, který v šesti letech ústí do mladšího školního věku. Samotný název tohoto období o sobě dává znát, že jde o významnou společenskou změnu. Dítě v tomto věku by mělo mít bezstarostnou volnost, učit se z radosti z poznání, hrou a pro život.

(Z. Matějček, M. Pokorná 1998)

Předškolní věk má dvě rozmezí, daná novým sociálním zařazením dítěte. Na začátku, mezi třetím a čtvrtým rokem, je to vstup do mateřské školy a na konci po dovišení šestého roku je to nástup na základní školu. V projevech chování se umocňují klady a

zápory výchovného vedení ve věku batolete. CNS již v tomto věku dokáže naznačovat, jak se budou rozvíjet duševní schopnosti, osobnost a sociální chování dítěte.

Mezi změny v duševním vývoji v tomto období patří zvědavost, která vede k diferenciovanějšímu vnímání, soustředění se, jež ukazuje na kvalitu pozornosti. Dále pak učení, které naznačuje jaká je schopnost paměti, bystrost chápání, jež poukazuje na způsob, jakým dítě myslí a sdělování zážitků, kde se dítě projevuje v řeči.

Mezi změny v jemné a hrubé motorické koordinaci můžeme zařadit harmonizaci celkové pohyblivosti, cílené pohybové dovednosti, jemnou motorickou zručnost a manipulaci s předměty a vyspělou senzomotoriku, která patří mezi nejzajímavější etapy vývoje lidského jedince, protože to co bylo u dítěte vrozené, se spojuje s tím, co se pomocí výchovy a učení stává cestou k budoucí dospělé osobnosti.

1.1 Fantazie a hra

Předškolní věk je plný tvořivé fantazie, která se zrcadlí v nejrůznějších oblastech života dítěte. Děti předškolního věku děj své hry, na rozdíl od batolat, které opakují zážitky z denního života, již dramaticky rozvíjejí. Fantazie je pro tuto činnost nejlepším společníkem.

Do hry dětí vstupují motivy z pohádek, z vyprávění dospělých, a dalších věcí především pak odraz toho co zažívají samy děti při poznávání okolního světa. Hrají si na maminku, na obchod, na autobus, na princezny, na školu atd. Díky fantazii získávají divadelní prostor i rekvizity. Kouzelné slovo „jako“ jim umožňuje překlenout logické nesrovnalosti (židličky po dvou za sebou v řadě jsou sedadla autobusu a na houpacím koni sedí řidič apod. Děti si dovedou vymyslet i jakéhosi pohádkového kamaráda, se kterým se vodí za ruku, dlouze si s ním povídají, až to někdy poplaší rodiče. Často se pak vyptávají dětského psychologa, zdali dítě nemá halucinace. Ve většině případů se ovšem ukáže, že dítě má velice živou, dramatickou fantazii.

Pohádky a vyprávění

Předškolní období je klasickou dobou pohádek. Děti v tomto věku mají rády tajemství, tajemno a chtějí se trochu bát. Mnohé starší pohádky měly za účel postrašit děti, motivovat je k tomu aby něco nedělaly (neotvírat cizím lidem když jsou doma samy apod.). Děti se ovšem pomocí pohádek bát učí. Strach prožívají při zajištění na maminčině, či babiččině klíně.

Děti mají současně s fantazií také dravou touhu poznávat svět, porozumět skutečnosti.

Dítě má zkušenosti se svým dětským světem. Pokud mu rodiče vyprávějí o svém dětství, ocitají se ve stejné rovině. Tím přechází v podstatě do představové hry „jako“. Dítě si dobře uvědomuje, že babička v tuto chvíli není holčičkou, která také chodí do školky. Vyprávění by ovšem mělo být vždy pravdivé, upřímné a otevřené, bez snahy o výchovný zisk.

1.2 Citová výchova

Citový vztah dítěte k matce a rodině je vztahem důvěry, bezpečí a jistoty. Tito lidé mu zprostředkovávají poznávání okolního světa, a to světa hmotného i společenského. Nedělají pro dítě vše doposud neznámé ihned známým, ale zbavují neznámé nebezpečnosti, následkem toho je vhodné k seznámení a poznání. *„To je zřejmě základní podmínka lidského učení a vývoje tzv. Kognitivních schopností.“* (Z. Matějček 2003).

Obecně se rodiče snaží dělat vše pro dobrou citovou výchovu svého dítěte. Nechtějí, aby z jejich dítěte vyrostl sobec, který by vyžadoval, aby mu druzí sloužili. Naopak by chtěli, aby dítě bylo citlivé k potřebám druhých, ale ne přecitlivělé. Každé dítě je od samého začátku zcela individuální lidská bytost s osobností. S totožným přístupem se jedno rozpláče a druhé zasměje. Dítě je citově vychováváno, i když si to sami ani neuvědomíme. Zkrátka denním životem, ne když podle výchovného plánu uměle připravíme nějakou situaci. K citlivosti je dítě vychováváno nejvíce tehdy, pokud se sami chováme citlivě, a to upřímně. Předškolní dítě je k atmosféře domova velice vnímavé. Přejímá za své vzory chování a společenských vztahů v rodině, postoje a výrazy blízkých.

Citová výchova se děje každodenním životem a tím tedy za ni máme každodenní odpovědnost ve vlastním rodičovském i nerodičovském chování.

1.3 Vývoj sebepojetí a identity

Identita je prožívána jako realizovaná odpověď na otázku „Kdo jsem?“. Je to *„Prožívání toho, čím jedinec je (vlastní autenticity, jedinečnosti a konzistenci v čase a prostoru), ať už to jako individuum nebo jako člen lidských společenství“* (J. Výrost, I. Slaměník, 1997)

Jedním z klíčových úkolů člověka je najít odpověď týkající se vlastní identity.

Schéma vlastního Já a teorie o sobě jsou rozsáhlé a hluboko zasahují do vlastního

vývoje, chápání sebe sama a svého postavení ve světě.

Kolem třetího měsíce si dítě začíná uvědomovat sebe, vlastní tělo a jeho projevy. Nejdříve získává interakci s osobami a předměty ve svém okolí. Rozvíjející se jemná a hrubá motorika, lokomoce a smyslové vnímání mu to umožňují.

Okolo sedmého měsíce života začíná svou matku v nepřítomnosti hledat, to poukazuje na fakt, že ví o její samostatné existenci. Osmým měsícem nastupuje úzkost v okamžiku, kdy matka dítě opouští. V této době a někdy i dříve, dítě začíná rozeznávat vlastní a cizí lidi a také se zcela odlišně schová ke své „primárně vazebné osobě“(většinou matka).

Období dítěte mezi 8. a 12. měsícem se nazývá obdobím psychologického narození. Doposud přítomné my se přetváří na „Já“ a „Ty“. Dítě objevuje, že i když předměty v jeho blízkosti mění tvar ve spojitosti s úhlem pohledu, jsou trvalé. Jedná se stále o tytéž předměty, i když letem z postýlky mění tvar, kutálejí se, někdy se ztratí. V jednom roce začíná chápat, že se některé věci dějí nezávisle na něm, bez jeho přičinění.

Od prvního do třetího roku se rozvíjí kompetence i role dítěte. Dítě dosáhlo velkého pokroku v oblasti hrubé motoriky. Děti také milují předřikávání dospělých: „Řekni, co jsem tvoje“. „Jsi moje sluníčko, maminčina šikulka, tátova holčička (Z. Matějček 1992). To dítěti pomáhá v orientaci ve svých různých rolích a také ve vztazích ke svým nejbližším.

Okolo tří let už si dítě začíná více ujasňovat své postavení mezi ostatními. Dokáže zaujmout více rolí, zvládne chápat i své budoucí role. Dítě si často dává roli do vztahu s vlastněním něčeho konkrétního. Vlastnictví je pro dítě součástí role. Také mu slouží jako podpora sebeúcty.(M. Vágnerová 2000)

1.4 Tříleté až čtyřleté dítě

Podle K.E. Allen, L.R.Marotz (1995) je dítě v tomto věku většinou klidnější, poslušnější a uvolněnější. Konflikty s dospělými, odehrávající se v období 2. roku života, které vycházely z potřeby získat nezávislost, nejsou v tomto věku již tak časté. Tříleté děti ochotně plní požadavky a pokyny rodičů a učitelů. Již nemusí mít všechno hned, mají trpělivost. Projevuje se u nich obrovská touha po poznání okolního světa.

1.4.1 Růst a tělesný vývoj

Předškolní období navazuje ve třech letech na batolecí stejně plynule, jako přes sebe přecházejí ostatní období vývoje v dětském věku.

Ve třech letech by mělo dítě vážit průměrně 15,0 kg a měřit okolo 100,0 cm. V tomto věku se již výrazně uplatňují dědičné vlivy, které jsou rozhodující pro formování celkového tělesného utváření dítěte.

Podle K.E. Allen, L.R.Marotz (1995), tříleté dítě roste pomaleji než v prvních dvou letech života, za rok vyroste o 5 až 7,5 cm. Průměrná výška je 96,5 – 101,5 cm, což představuje téměř dvojnásobek porodní délky. Na váze přibírá 1,4 až 2,3 kg ročně. Váží v průměru 13,6 až 17,2 kg. Nohy tříletého dítěte rostou rychleji než jeho ruce, a dítě díky tomu vypadá vyšší, štíhlejší a dospělejší. Postoj je vzpřímenější, břicho už není vystouplé, má všechny „mléčné“ zuby.

1.4.2 Motorický vývoj

Po schodech chodí tříleté dítě nahoru i dolu bez pomoci se střídáním nohou, z posledního schodu někdy snožmo skáče. Na malý okamžik udrží rovnováhu na jedné noze. Dokáže se najíst samo, jen občas potřebuje minimální pomoc. Jezdí na tříkolce nebo ve šlapacím autě. Velký míč chytá do nastavených rukou. Rádo se houpa na houpačce

Lépe zachází s tužkou, pastelkami a fixy. Dělá svislé, vodorovné i kruhové tahy. Tužku uchopí celou dlaní jako dříve, ale mezi ukazováčkem, prostředníčkem a palcem. Umí obracet stránky v knize po jedné. Poradí si s velkými knoflíky nebo zipy na oblečení. Již v tomto věku se může začít projevovat, která ruka je dominantní.

1.4.3 Percepční a kognitivní vývoj

Dokáže pozorně naslouchat pohádkám a příběhům přiměřeným jeho věku. Vyprávění s oblibou komentuje, obzvláště pokud se týkají rodinných záležitostí. Rádo se dívá a „čte“ v knížkách, vysvětluje co je namalované na obrázcích, baví ho napínavé příběhy s tajemstvím. Dokáže rozlišit slova jako pusa – husa, míč – myš. Hraje si realisticky.

Pokouší se kreslit, nedokonale napodobuje kruhy, čtverce a některá písmena. Dokáže rozřadit předměty podle jednoho logického kritéria: tvar, barva, velikost. Zvládá určit větší – menší, více – méně. Nahlas počítá předměty. Kostky staví do jedné řady, staví mosty.

1.5 Čtyřleté až pětileté dítě

Jak uvádějí K.E. Allen a L.R. Marotz (1995) pro většinu čtyřletých dětí je typické, že překypují neskutečnou energií, srší nápady, ani chvíli se nezastaví. Děti v tomto věku mohou často upadnout do záchvatu vzteku nebo umíněnosti. Zkouší hranice, kam až může zajít, má silnou potřebu nezávislosti. Děti v tomto věku bývají hlučné, bouřlivé, zkoušejí hranice trpělivosti dospělých.

Snaží se pomáhat druhým, mají živou představivost, překypují nadšením.

1.5.1 Růst a tělesný vývoj

Čtyřleté dítě za rok přibere na váze přibližně 1,8 – 2,3 kg. Jeho průměrná váha je 14,5 – 18, 5 kg. Za rok vyroste o 5 – 6,5 cm. Průměrná výška je 101,5 až 114 cm. Ostrost sluchu jde posoudit tím, zda dítě správně reaguje na otázky a pokyny, jak se vyjadřuje.

1.5.2 Motorický vývoj

Čtyřleté dítě dokáže chodit v jedné přímce (čára křídou na zemi), poskakuje na jedné noze. Na tříkolce, autíčku se pohybuje s přehledem, zatáčí, vyhýbá se překážkám. S lehkostí utíká, zastavuje se, rozebíhá se a pohybuje se kolem překážek

Dokáže postavit věž z 10 kostek a více, zvládne vymodelovat různé objekty z plastelíny, těsta apod. Umí kreslit některé tvary a písmena, drží tužku ve třech prstech, maluje a kreslí s určitým záměrem, když se kresba neshoduje s původním záměrem, pojmenuje ji jako něco jiného. Dokáže navlékat dřevěné korálky na šňůrku.

1.5.3 Percepční a kognitivní vývoj

Dokáže poskládat minimálně pět skládacích kostek od největší po nejmenší. Při pohledu na obrázek – skládačku, dokáže rozpoznat, které kusy chybí. Chápe význam pojmů „nejvyšší“, „více“, „stejně“, „největší“. Dokáže určit obrázek, na kterém je „nejvíce květin“ nebo „největší srdce“.

Ke konci čtvrtého roku pozná osmnáct až dvacet velkých tiskacích písmen a několik jich umí napsat.

1.6 Pětileté až šestileté dítě

Podle K.E. Allen, L.R.Marotz (1995), pětileté děti se již umí lépe ovládat, jak po stránce tělesné, tak emoční, procházejí obdobím relativního klidu. Na dítě začíná být spolehnutí, je přátelské a společenské, získává sebevědomí. Pětileté dítě se stále zdokonaluje v doposud nabitých dovednostech. V tomto věku je důležité myslet především na bezpečnost dítěte, ale v míře takové aby dítě nevnívalo zábranu, ale byla použita dostatečná opatření zabraňující možným nehodám.

1.6.1 Růst a tělesný vývoj

Pětileté dítě za rok přibírá 1,8kg průměrná váha pětiletého dítěte je 17,3 – 20,5 kg, vyroste o cca 5 – 6,5 cm za rok, průměrná výška je 107 – 117 cm. Někdy začínají vypadávat „mléčné“zuby. Tělo dítěte již získalo proporce dospělého člověka.

1.6.2 Motorický vývoj

Pětileté dítě zvládne chůzi pozpátku, našlapování nejdříve pata, pak špička. Bez pomoci vyjde schody se střídáním nohou. Může se naučit kotrmelec, dotknout se prstů u nohou bez pokrčení v kolenou. Udrží váhu na jedné noze, skáče přes švihadlo se střídáním nohou.

Dobře zachází s tužkou i fixy, dokáže stříhat nůžkami podle naznačené linky. Je již zcela zřejmé, jaká ruka je dominantní.

1.6.3 Percepční a kognitivní vývoj

Ze dvou vystřižených trojúhelníků dokáže sestavit čtverec nebo obdélník. Sestaví schody z malých kostek. Roztřídí předměty na základě dvou podmínek – barva a tvar. Zvládá označit předměty, které mají v řadě zvláštní postavení – první, druhé, ...poslední. Chápe pojem nejkratší, nejmenší. Má klasifikační schopnost – vybere předměty, které mají jeden společný rys (oblečení, zvířata, apod.). Umí počítat do dvaceti a výš. Chápe pojmy – tma, světlo, brzy. Pětileté dítě ví, k čemu slouží kalendář. Zná hodnotu mincí a některé umí pojmenovat. Pokládá nespočet otázek: „ Proč? Co? Kde? Kdy?“

2. Výtvarný projev

Výtvarný projev je pro dítě předškolního věku velice důležitý pro rozvoj a utváření jeho osobnosti. Zájem o hmotné prostředí, které dítě obklopuje, je pro jedince vzhledem k jeho kvalitnímu vývoji velice přínosné.

Výtvarné činnosti představují jeden ze způsobů, pomocí kterých dítě poznává svět okolo sebe. Jejich prostřednictvím si postupně ujasňuje souvislosti a vztahy mezi věcmi a lidmi, a mezi lidmi navzájem. Výtvarný projev není nikdy jen popisem vnějšího vztahu. Výtvarné činnosti se úzce vážou s poznávacími schopnostmi dítěte a s cíli úspěšné výchovy. Ty by nebyly realizovatelné, bez vnitřního zájmu o společenské dění a vědomé sounáležitosti s tvořivým úsilím, které se v dítěti evokuje.

Výtvarná aktivita dítěte je zcela přirozená podobně jako řeč a projevy dětské hudebnosti. Není úplně vysvětlitelná jen dětským nadšením z pohybu a ze stopy, jíž zanechává nástroj, jímž dítě kreslí. Navazuje na prožitkovou sféru vnitřního „Já“ dítěte, na paměť pro tvary a barvy, ale především na představivost, kterou účinně pomáhá rozvíjet. Ve výtvarné výchově jde hlavně o to, aby se co nejdéle zachovala spojitost mezi kresbou a schopností vyvolávat představy a aby práce byla plná vnitřního života, aby sloužila poznání světa, zároveň však, aby poznání neomezovala jen na racionálně rozřazené znaky a vztahy, ale dovolila je rozvinout do hloubky, v níž se uplatní cit, tvořivost a potřeba krásné formy.

Sociální pole se týká principu využitelnosti a fungování věcí. Náš estetický zájem často dává smysl předmětům, které již dávno ztratily svůj praktický význam. *“Jednou získaná citlivost pro tvar, barvu, vzájemné proporční a barevné vztahy a pro hmotné vlastnosti věcí je dobrým průvodcem v našem každodenním prostředí, neopouští nás ani v okamžicích, kdy jsme nuceni volit své životní prostředí nebo rozhodovat o něm i za jiné.”* (J. Uždil, E. Šašinková, 1983, s.11)

Výtvarná výchova dětí ve svých důsledcích vede také do mravní sféry. Dobrých výsledků lze dosáhnout pouze cestou tvořivou, při níž se k výkonu koncentruje celá osobnost dítěte. Je potřeba pracovat samostatně a se značnou dávkou odvahy, ovšem je možné také spojit práci více dětí a využít výhod kolektivní spolupráce.

Mravní aspekty výtvarné výchovy začínají u zdravého sebevědomí, které musí mít každé dítě, aby svou práci vůbec mohlo začít. Mravní aspekty akcelerují v pocitu odpovědnosti, ve snaze dokončit, dovést ke zdárnému konci, to co bylo začato.

Hodnocení své práce i práci vytvořenou ostatními dětmi zvyšuje pocit sounáležitosti s kolektivem a vede k poznání vlastních schopností i nedostatků.

Výtvarná výchova zahrnuje škálu činností, jejichž společný znak je viditelný výtvar. Jeho podobnost se skutečností nikdy nemůže být cílem = konečný výtvar znamená vždy o něco víc než prosté napodobení nějaké věci, či předmětu, je v něm totiž vyjádřen citový vztah dítěte k zobrazované věci a radost z užití barev, čar a jiných výtvarných prostředků.

Výtvarné činnosti mají základ ve smyslovém, i rozumovém poznání skutečnosti.

2.1 Vznik a rozvoj dětského výtvarného projevu

Podle J. Uždila jsou výtvarné činnosti vázány mnoha způsoby a též s dětskou osobností. Souvisejí s jeho vnímáním, myšlením, představivostí, ale odrážejí i jeho charakterové vlastnosti, zvláštnosti jeho psychického i somatického typu. Zdroje dětské výtvarné činnosti mají velmi hluboké kořeny. Jednu část nacházíme v dětské hře, kde se projevuje radost z pohybu a nové prvky, které jasně naznačují jeho vyobrazující a „objektivní“ charakter. Kresby dětí stejného věku se značně podobají, takže lze hovořit o stadiálním vývoji, který se týká určitých věkových stupňů. Takový vývoj má však řadu nepravidelností, pod vlivem úkolu, se kterým se dítě potýká, se může nečekaně zrychlit, dítě jakoby „přeskakuje“ to, co logika vývoje předpokládala. Jindy zase zůstává malý autor velice dlouho u získaných grafických představ a nijak se nesnaží vytvořit dokonalejší, nové představy. *„Bližší pohled do dětského kolektivu vede rychle k tomu, že vedle podobností daných stejným věkem dětí, rozeznáváme rozdíly, jež jsou dány psychickým typem dítěte.“* (J. Uždil, E. Šašinková, 1983 s. 20)

Málo kdy si všimneme, kdy se u dítěte objeví první grafická stopa, k jejímu vzniku není třeba tužky ani pastelky, ale stačí otisk dlaně na zamlženém zrcadle nebo hrábnutí rukou písku. Nadšení ze vznikající stopy se pojí s radostí z pohybu, který stopu tvoří. První čarání je velice blízké hře, ale liší se od jiných her tím, že po sobě zanechává něco, co je relativně stálé – čáru, skvrnu, tvar, ...

Vede k experimentování, k pokusnému opakování jedné a té samé činnosti, ke snaze vyzkoušet různé druhy materiálů a zjistit vlastní schopnosti. Některé jednodušší formy této hry, jejichž výsledkem je stopa a její varianty, přetrvávají až do dospělého věku. Mezi dětskými čáranicemi vznikají takové, které nabývají tvaru oválu a vznikají krouživým pohybem. Stáčejí se a tím prozrazují, že střed otáčivého pohybu je ještě stále

v ramenním kloubu. Ty menší z nich mají už co dočinění s uvolňujícím se kloubem v zápěstí: rovná čára, svislá či vodorovná, vzniknou daleko později než ovál, či křivá čára. Objevují se klikaté čáry, nepravidelné spirálky a husté, krátké čáranice. Je možné vysledovat i tempo jakým čáranice vznikala.

Pohyb a vedení čáry, který dominoval v dětském kreslení, ať už to byl jakýkoli materiál (tužka, dřívko, uhlík...). Kdyby mělo dítě v ruce křídlo, nebo štětec, počínalo by si podobně. To co zde musí dítě zvládnout, že všechno nejdříve, je kruh. Kruh odpovídá kombinaci těla a hlavy. Potom se objevují „paprsky“ které vycházejí z kruhu, ty představují končetiny.

2.2 Vývoj dětské kresby

Harmonizace celkové pohyblivosti a motorické obratnosti je úzce spojena s koordinací a jemnou motorikou ruky. Od věku čtyř let se už většinou zřetelně projevuje dominance vedoucí ruky. Dítě ve svých činnostech stále více používá jednu ruku. Dětská kresba je ukazatelem nejen grafomotorických schopností, ale i citového vnímání světa kolem sebe. Kresby předškolních dětí velmi nápadně odrážejí rodinné prostředí, citové zázemí, nebo někdy i frustraci psychických potřeb dítěte z narušené rodiny. V kresebném projevu dítě většinou postupuje od jednoduchého načrtnutí ke stále dokonalejšímu ztvárnění, zdůraznění detailu a významných prvků, až k bohaté syntetizující kresbě.

Kresba má pro dítě současně i výchovný význam, zejména v navazování kontaktu a účinné spolupráce. Dítě by nikdy nemělo být nuceno do kreslení, naopak by měla být vyvolána potřeba této činnosti. Kresba a grafomotorické hry vedou také dítě k experimentaci s barvami. Děti předškolního věku velice silně vnímají barvy, i když je ve svém výtvarném projevu v celé šíři neuplatňují. Děti láká jasnost a kontrast barev. V kresbě předškolního dítěte se snoubí stadium obrázkové a spontánní a realismus se základy popisného symbolismu.

Při práci s prostorem se kresba dítěte často ocitá v rozporu s jeho zrakovou zkušeností. Zpočátku jsou znázorněné objekty volně rozptýleny po celé ploše. Za krátko se ovšem objekty začnou shlukovat co celků a přemísťovat se ke spodnímu okraji obrázku, který začíná představovat „zem“. Horní okraj obrázku se stává „oblohou“. Toto zobrazení je podpořeno základní čarou, to co na ní nestojí, to „létá“ ve vzduchu. Ve výtvarném projevu dítěte předškolního věku se též setkáváme s fantazijní modifikací reality jako výraz kouzelnosti dětského myšlení. Dítě ve své kresbě často oživuje i neživé předměty. Snaží se zvýraznit poznané a pro něj důležité situace, věci, osoby. Díky fantazii se

realita pro dítě stává přijatelnější a srozumitelnější, než by byla bez ní. Dítě ve své kresbě často oživuje i neživé předměty. Snaží se zvýraznit poznané a pro něj důležité situace, věci, osoby, apod.

2.2.1 Období skvrn

„Dětská kresba se vyvíjí v závislosti na vývoji jedince, a to bez ohledu na jeho umělecké schopnosti. Přestože někdy bývá provedení kresby neobratné, nemusí to být nutně příznakem duševní zaostalosti.“ (R. Davido, 2001, s. 21)

Žádné dvouleté dítě nekreslí stejně jako jiné tříleté dítě. Každému věku odpovídá charakteristický typ kresby. *„Dětské kresby procházejí stádii, která těsně souvisejí s vývojem intelektu dítěte. Tuto domněnku jako první vyslovil G.H.Luquet a čas jeho názor potvrdil“*(R. Davido, 2001, s. 21).

Kdyby rodiče umožnili dítěti, mladšímu než rok, aby „malovalo“, zcela jistě by tvořilo „skvrny“. Ovšem jen velmi málo rodičů nechává děti tohoto věku „vybít si pudy“, jelikož se oprávněně obávají neblahých důsledků.

2.2.2 Období „čáranic“

První čarání dítěte předškolního věku mívá většinou tvar oblouku a kruh v důsledku kyvadlového pohybu paže. Současně s tím se vyvíjí další kresebný prvek, což je úsečka, která je nejprve horizontální, poté i vertikální. Kolem jednoho roku dítě začíná procházet stadiem „čáranic“. V tomto velmi důležitém období je možné už mnohé odhalit. Podle Martheho Bernsona tužka funguje jako prodloužení ruky a tvořené čáry přímo souvisejí s „já“ dítěte. Dítě se zalíbením čmárá všemi směry, bez nadzvednutí tužky.

Pokud budeme pozorovat přibližně patnáctiměsíční dítě, rozhodně nás překvapí jeho osobitě, i když obvykle neobratné pohyby, které zůstávají neobratné, dokud si dítě nezačne uvědomovat, že kresba obsahuje určitou vypovídací hodnotu.

Interpretace „čáranic“

Šťastné a spokojené dítě tvoří silné čáry, jež na papíře zaberou mnoho místa. Oproti tomu nevyrovnané dítě tužku téměř okamžitě odloží. I způsob, jakým dítě drží tužku, o mnohém vypovídá. *„Duševně opožděné děti nebo děti, které se správně nevyvíjejí, neumějí tužku držet.“*(R. Davido, 2001, s. 22)

2.2.3 Období „čárání“

Toto stadium bezprostředně navazuje období „čáranic“. Skvrny a čárání dítěte neovlivňuje žádný intelektuální faktor. Tato období souvisejí s rozvojem organických funkcí dítěte, s čáráním se též objevuje fáze, která je více spojena s vývojem intelektu dítěte. Dítě se pokouší napodobovat psaní dospělých osob a lépe držet tužku. Zde už můžeme odpozorovat určitý záměr.

Dítě však neudrží pozornost dlouho, v průběhu činnosti se původní nápad mění, pokud autor vůbec kresbu dokončí. Dítě někdy projeví záměr až na závěr kreslení, zde se jedná o „náhodný realismus“. Dítě ve většině případů prostě čmáranici nějak pojmenuje, hraje tu roli náhodná podobnost nebo nápad.

Mezi 2 a 3 rokem se ovšem nejčastěji jedná o stadium „nezdařeného realismu“, dítě kreslí se zřetelným úmyslem napodobit písmo dospělých.

2.2.4 Stadium hlavonožců

První realitou, zobrazenou v dětské kresbě bývá člověk, což je důkazem, že v kresbě dochází k odrazu dominantních zkušeností dítěte, kterou tvoří blízcí lidé, nejčastěji se jedná o matku nebo otce. Důležité je uvědomění, že vývoj u dětí neprobíhá stejně ani rovnoměrně. Z čáranic oválné formy vzniká první zobrazení člověka. Zpočátku je tvořen oválnou „hlavou“, připojenými liniemi, jejichž počet se postupně snížil na dvě „nohy“ vedoucí svisle dolů. Toto zobrazení člověka bývá tradičně nazýváno „hlavonožec“. Hlavonožec dává dojem, že z hlavy vyrůstají rovnou nohy, čímž chybí celý trup. Kruh ovšem neobsahuje pouze hlavu, ale kruh zde tvoří jakési ohraničení objektu od okolí. Často se objevují i „zvířecí hlavonožci“. Předškolní dítě většinou nakreslí zvířata z profilu s obličejem „smíšeného profilu“. Takto zobrazují postavy tříleté až pětileté děti na celém světě. Jak samo dítě roste, na postavě stále přibývá detailů, v kruhu jsou umístěny oči, ústa a pupík, který je znázorněn v podobě drobného kolečka.

Někdy přibývá také celá řada detailů. Postupem času se k tělu připojí ruce. Mimo jiné v tomto věku nastává také uplatňování tzv. „Smíšeného profilu“, což je postava, či zvíře, zachycené z profilu, ovšem oči jsou obě na jedné straně – k pozorovateli. Někdy se také na obrázcích dětí objevují u postav natočená chodidla.

2.2.5 Další rozvoj výtvarného projevu

Jak Podle J. Uždila(2002) kolem 5-6 roku se v kresbě začíná objevovat trup znázorněný dalším kruhem. Někdy se objevují náznaky objemu jako lahvovitý trup postavy. Postava je vždy vyobrazena z přední strany. Ruce bývají k trupu připevňovány v různé výšce. Krk se objevuje jako poslední. Až kolem 6. roku je tělo kompletní, má všechny končetiny. Když dítě kreslí postavu, znázorňuje samy sebe. Proto, když se dítě necítí dobře, má nějaký problém, nakreslí postavičku, kterou něco trápí.

2.3 Výtvarné znázornění

Aby dítě samo sebe uspokojilo, sahá někdy po takzvaném výtvarném vyprávění – několik významných situací celého děje, postav nebo věcí, je zahrnuto do jedné kresby. Celý příběh tak můžeme spatřit v několika obrazech na jednom ničem neděleném papíře. Žádné pravidlo neříká, z jaké strany má co být, tak dítě rozmisťuje scény po papíře, někdy bez jakékoli posloupnosti.

I když výtvarná vyprávění dítěte jsou někdy málo srozumitelná, je třeba si jich vážit. Výtvarný výraz se zde spojuje se zážitkem z vyprávěného děje, což je z hlediska výchovy samo o sobě velice hodnotné. Dítě předškolního věku znázorňuje. *Teprve ty podoby a předměty, které mají obzvláště trvalý neměnný význam, mají naději, že budou „zvěčněny“.* (J. Uždil 2002, s. 20)

Dítě předškolního věku tedy nejčastěji znázorňuje takzvané izolované představy: dům, strom, nebo květinu a člověka. Jakékoli spojení představ, které poukazuje na jejich vzájemný vztah, znamená pro dítě velký duševní výkon.

2.3.1 Dům

Znázornění domu nám může povědět mnoho o osobnosti a charakteru autora. Dům patří k jednomu z nejoblíbenějších dětských témat. Skrývá v sobě rozmanité symboly – přístřeší, rodinné teplo, otevření vnějšímu světu, apod. *„Každá stavba se podobá člověku, je antropomorfní, má obličej, oči, ústa, uši, funkce, a dokonce i uši“ Bachelard (Poetika prostoru).* (R. Davido, 2001, s. 40)

„Děti tedy kreslí dům jako postavu a jeho prostřednictvím vyjadřují stavbu svého „já“. *Kresby domu odpovídají stereotypnímu vývoji.“* (R. Davido, 2001, s. 40)

2.3.2 Lidská postava

Zobrazení sama sebe, ale i ostatních postav je velice důležité. Lidské postavy se objevují na obrázcích v různých podobách. Jsou nakresleny celé, nebo postrádají, popřípadě se mohou vyskytovat nadbytečné prvky.

Když dítě kreslí postavu, obvykle jí nakreslí ruce a nohy, díky kterým získá či nezíská dynamický vzhled. Podle toho, kam končetiny směřují, testující posuzuje optimismus či pesimismus postavy, do jejíž podoby se autor promítá.

Obličej

je důležitým prvkem postavy, je to prvek, který jí dělá více lidskou. Obličej někdy mívá správné proporce, jindy bývá obrovitý, hlavně u velmi malých dětí, které kreslí velké hlavy.

U dětí starších poukazují „velké hlavy“ patologickým příznak. Na kresbách dětí depresivních, a těch, které mají sklon nepřikládat důležitost vlastní osobě a trpí pocitem méněcennosti, se často setkáváme s malými hlavami.

„Hlava je centrum „Já“, také mnohé napovídá prostřednictvím prvků, které k ní náleží.“ (R. Davido 2001, s. 54)

2.4. Jak dítě kreslí

„Všechny děti kreslí spontánně. Ve své nejzákladnější formě je vytváření znaků stejně přirozené jako vydávání zvuků, gestikulace a pohyb.“ (C. Caseová, T. Dalleyová, 1995, s. 49)

Kresebný nástroj, který zanechává stopu své aktivity na podkladové ploše, po sobě zanechává záznam svého kontaktu s podkladovou plochou.

Děti často kreslí téměř na jakoukoli plochu bez ohledu na to, zda zde bude jejich činnost zaznamenána trvale, či ne. Zkoušejí kreslit například do jídla či do písku prstem nebo klacíkem a použijí také jakýkoli předmět, který zanechá stopu, často k nevelkému nadšení rodičů.

„Během poslední doby se ukazuje, že dětská kresba je jedním z nejvhodnějších nástrojů k poznání dítěte. Kresba není pouhou hrou nebo sněním, zahrnuje v sobě jak hru a snění, tak realitu, takže ji nelze opomíjet.“ (R. Davido, 2001, s. 18)

Dítě, které má v mateřské škole sklony ke kreslení, se jen málokdy omezuje na jednotvárné znázorňování věci, má tendenci zpracovávat stále tytéž náměty (vojáčky,

lodičky, domeček) a používat ke kresbě stejné barvy. Takovéto výtvarné projevy projevují snahu o „realismus“. S výjimkou kreseb duševně nemocných nebo narušených jedinců, kde dětské školní kresby postrádají veškerou originalitu. Když se námět vztahuje k určité příležitosti, většinou originalitu zcela postrádá: vánoční stromeček, Mikuláš a čert nebo velikonoční vajíčko. Je třeba se zadávat vždy alespoň tolik témat volných, jako témat zadávaných. Obojí jsou užitečná.

„Zadané téma rozvíjí logické myšlení a pozorovací schopnosti, volné téma zase vnímavost a smysl pro vyváženost.“ (R. Davido, 2001, s. 18)

2.4.1 Kdy dítě začne kreslit samo sebe

Dítě začíná kreslit samo sebe, teprve až když si uvědomí vlastní tělesné schéma, neboli, až když získá představu o svém vlastním těle a o jeho situovanosti v prostoru. Toto vědomí není vrozené, ale postupně se vytváří pomocí rozmanitých a opakujících se zkušeností.

Vědomí obrazu vlastního těla jako celku získáváme tedy značně pomalu a dlouho, pomocí zkušeností získaných v raných měsících života. *„Toto bezprostřední vědomí vlastního těla se nazývá „tělesné schéma““* (R. Davido, 2001)

2.4.2 Sklápění

Na kresbách dětí 5-7 let ještě většinou chybí perspektiva, roviny neodpovídají skutečnosti a zobrazené předměty nemají správné proporce. Pro dítě je velice obtížné rozeznat co je vertikální a co horizontální. Obvykle to vůbec nerozlišují. Proto dítě „sklápí“ vertikálu do horizontální polohy, aniž by nějak dbalo na perspektivu. Dětská kresba vyjadřuje především autorův osobní, vnitřní svět než svět skutečný. Pokud kresba vyobrazuje vnější svět, pak se stává spíše výtvozem fantazie, než „fotokopii“ skutečnosti.

2.4.3 Co dítě při kreslení vynechalo

Při interpretaci je nutno přihlížet nejen k pozitivním znakům a příběhům, které dítě během kreslení vypráví, ale i ke znakům negativním, tedy k tomu, co dítě na kresbě vynechá, nebo zapomene nakreslit. Právě vynechávky nám mohou leccos ukázat. Je nutno vyčlenit případy, kdy se dítě soustředí veškerou svou psychikou na nápad, který ho v tu chvíli zcela pohltí, takže zapomene na věci, které jsou podle nás očividné, ale u něj patří do nevědomí. Právě nevědomé vynechávky většinou nejpřesněji poukazují na

problémy dítěte, protože mimo vynechání nebo zapomenutí z roztržitosti existují i vynechávky, které mají význam a vyjadřují citové nebo sociální problémy dítěte. Pokud například na kresbě domu chybí dveře nebo cesta, vypovídá to o tom, že je dítě uzavřené do sebe a má problémy s komunikací. Vynechávky v kresbách postav jsou obvykle mnohem jasnější. Postavy bez úst jasně poukazují na neschopnost komunikovat, může se za nimi skrývat něco, o čem se nemluví nebo nesmí mluvit.

3. Školní zralost

Doba nástupu do školy nebyla stanovena náhodně, protože ve věku 6-7let dochází k mnoha vývojovým změnám, které jsou podmíněny zráním i učením dítěte. Většina těchto změn je pro úspěšné zahájení školní docházky velice důležitá, většina dětí v této fázi dosahuje vývojové úrovně, která je nezbytná pro zvládnutí školních nároků. Je zde však riziko, že dítě neprojde změnami ve stejné době jako někteří jeho vrstevníci. Proto je třeba před zápisem do školy provést orientační screeningové vyšetření školní zralosti, v případě nutnosti pak i psychologické vyšetření. Nezralé dítě by mohlo při výuce zbytečně selhávat a to by mohlo negativně ovlivnit jeho budoucnost v úspěšné školní docházce.

3.1. Znaky školní zralosti

Znaky školní zralosti rozumíme souboru vlastností a dovedností, které by dítě mělo zvládat a ovládat před nástupem do školy. Patří sem tělesný vývoj dítěte a jeho zdravotní stav, věk dítěte, prostředí, ze kterého dítě přichází, prostřednictvím předpokladů pro čtení a psaní, v neposlední řadě také verbální dovednosti dítěte.

3.1.1 Tělesný vývoj a zdravotní stav

Dětský lékař zpravidla v rámci preventivních prohlídek posuzuje tělesné dispozice dítěte, a to v klíčovém věku pěti let, aby do nástupu do školy byl ještě čas přijmout určitá opatření, pokud je to potřeba. Hledisko tělesného vývoje a tělesného stavu je na jedné straně a psychická a sociální vyspělost na straně druhé, nemusí být v jednotlivých případech vždy v úplném souladu: Děti tělesně zdatné, ale psychicky či sociálně nezralé. Některé drobné děti naopak, vyhlížejí jako mladší, ovšem psychicky či sociálně pro školu zralé. Při posuzování školní připravenosti je proto zapotřebí spolupráce mezi

psychologem, dětským lékařem, případně dalšími odborníky podle povahy případu, stejně jako s učitelkami mateřské školy.

3.1.2 Věk

Hraje důležitou roli při nástupu do školy. U nás je věk hlavním rozhodujícím kritériem k nástupu do školy. V lednu jsou zvány všechny děti, kterým do 31. srpna bude 6 let, dále děti, kterým bude 6 let do konce roku. Faktor věku se ukazuje jako významný aspekt i v souvislosti s doporučením odkladu školní docházky o 1 rok. Každé dítě se vyvíjí individuálně a proto je vždy nutno posoudit školní zralost dítěte nejen z pohledu věku, čili toho, zda dítě dosáhlo věku doporučeného pro školní docházku, ale také z pohledu psychické zralosti, která nemusí být s věkem vždy provázána.

3.1.3 Rozdíly mezi chlapci a dívkami

Již J. Langmeier (1961) a Z. Matějček (1974) konstatují, že u chlapců bývá „*sociální vyspívání v předškolním věku pomalejší a méně vyrovnané; ve škole pak bývají častěji označováni jako nezralí*“ (P. Říčan, D. Krejčířová a spol, 2006, s. 303)

Chlapci jsou biologicky i psychologicky křehčí, zranitelnější nejrůznějšími nepříznivými vlivy. Jako skupina se projevují asi o čtvrt roku pozadu ve srovnání s dívkami.

3.1.4 Podnětnost Výchovného prostředí

Langmeier (1961) našel mezi dětmi ze stimulujícího rodinného prostředí 7% dětí nezralých, mezi dětmi z průměrně stimulujících rodin 18.5% nezralých pro školu a konečně ze skupiny dětí z prostředí zanedbávajícího plnou třetinu nezralých.

Matějček (1965) konstatuje u 145 dětí pocházejících z předškolních dětských domovů do školy povšechné opoždění v tělesném i duševním vývoji – celá skupina se jevila jako školsky zřetelně nezralá. Děti, které do ústavní péče nastoupily nejčasněji, jsou po tělesné stránce poměrně nejvyspělejší, zároveň však nejvíce opožděny v psychickém vývoji.

3.1.5 Zralost poznávacích a rozumových funkcí a schopností

Kresby dítěte v tomto věku věrněji odrážejí realitu než dříve. Dítě je schopné obkreslovat jednodušší předlohy skládající se z písmen, nebo geometrických tvarů. Od analytické, aditivně pojaté kresby (při které dítě připojuje postupně další detaily)

pozvolna přechází k syntetickému znázornění postav a dalších analytických objektů, nyní již podle uvedené představy, která je důkazem zásadní kvalitativní proměny dětského vnímání světa.

Rozumové poznávání se začíná opírat o analytické myšlení, dítěti umožňuje orientovat se lépe ve světě, který ho obklopuje, ve tvarech, obrazech a dějích. Lépe vnímá podrobnosti a rozdíly, začíná chápat vztahy a souvislosti. Paměť se stává trvalejší a záměrnější, přestože dosud je spíše mechanická než logická.

V motorice místo množství nadbytečných, bezúčelných pohybů dítě dospívá k ukázněnějším, cílenějším pohybovým aktivitám. Na určitou dobu je dítě v tomto období schopno své motorické chování ovládnout, kontrolovat, klidně posedět.

3.1.6 Pracovní dospělost

Dítě zralé na školní docházku, již dovede dobře rozlišit hru od povinnosti a zadaný úkol se snaží splnit a dokončit, a to i tehdy, pokud se objeví překážky. Zvládne přijmout nezávisle na něm daný program vyučovacího dne a podřídit se rytmu vyučovacích hodin. Velice důležitá je schopnost sebeřízení: dokázat kontrolovat okamžité nápady a impulzy a delší dobu vědomě zaměřovat pozornost směrem k podnětům, které samy o sobě nejsou lákavé novostí či proměnlivostí. K pracovní zralosti patří psychomotorické tempo.

3.1.7 Citová a sociální zralost

Úspěšnost ve škole vyžaduje značnou emocionální stabilitu, odolnost proti frustracím a schopnost přijmout případný neúspěch. Přesřílišná citlivost snadno vyvede dítě z míry. Strach, obavy, napětí a tréma omezují jeho výkonnost. Dítě by již mělo být schopno odložit nutnost bezprostředního splnění svých přání.

K citové zralosti patří i zralost sociální. Pro školu plně způsobilé dítě se dokáže odloučit na více hodin od své matky a podřídit se nové autoritě dosud neznámé učitelky, které by měla patřit důvěra a ochota ke spolupráci. Podmínkou adaptace je také schopnost začlenit se do skupiny vrstevníků, kterým je potřeba se přizpůsobovat a brát na ně ohled. Tyto předpoklady se projeví zpravidla již před nástupem do školy, hlavně při společné hře dětí s úlohami či při plnění drobných povinností.

3.2 Školní nezralost

Za nezralé dítě označíme jedince trpícího dílčím oslabením ve vývoji některých psychických funkcí a schopností, přičemž jejich celková rozumová úroveň splňuje širší normě – není nižší než lehký podprůměr. Pokud by bylo dítě značně podprůměrné, nejspíš nepůjde jen o školní nezralost, ale o jisté celkové snížení předpokladů pro zvládnutí požadavků základní školy. V takovém to případě vyvstává otázka, zda by odklad školní docházky problém vyřešil. Rodiče většinou v těchto hraničních případech nebývají nakloněni zařazení do speciální školy, pokud se o obtížích dítěte sami nepřesvědčí.

Do skupiny nezralých lze zahrnout mnohé děti příliš neklidné či nápadně zabrzděné a utlumené, děti překotné, impulzivní, děti neobratné, nesoustředěné a závislé. Dále pak děti odbíhající od úkolu ke hře, kterou by si nejraději určovaly samy, infantilní, výbušné, nepodřídivé, vzdorné, děti špatně navazující kontakt s učitelem anebo s ostatními dětmi. Také děti příliš uzavřené do sebe, nekomunikující se sklonem k negativismu v chování a se sklonem k mutismu.

Všechny tyto děti potřebují zaměřenou pozornost, jež by objasnila příčiny problému, porozumění a pomoc. Nezralost u předškolního dítěte mohou způsobovat různé nedostatky v somatickém vývoji a zdravotním stavu, opožděný mentální vývoj, snížení inteligence, nerovnoměrný vývoj, oslabení dílčích schopností. Dále také neurotický povahový vývoj, neurotické rysy a symptomy, nedostatky ve výchovném prostředí a působení na dítě (psychická deprivace-ústavní výchova, strádání v rodině).

II. Praktická část

4. Výzkum

Praktická část probíhala formou kazuistické studie po dobu jednoho školního roku. S dětmi jsem se v září seznámila a průběžně pozorovala jejich vývoj. Navštěvovala jsem příměstskou školku, situovanou v malé klidné vesnici poblíž většího města. Pozorování jsem prováděla prostřednictvím celodenních návštěv a také jsem zde byla zpočátku jeden celý týden v kuse, abych se seznámila s dětmi, jejich rodinou a s pracovníky školky. V rámci studie jsem se zabývala 5 dětmi rozdílného věku i s rozdílnou životní situací. Součástí studie jsou nevlastní sourozenci s těžkou situací v rodině (3 a 4 roky, chlapci), tříletá holčička jedináček z dobře situované rodiny a dva předškoláci, jejichž test školní zralosti. V rámci práce jsem se zabývala rozdíly ve vývoji výtvarného projevu různých dětí, jejich připravenost na školní docházku a také jejich adaptabilita, dopady rodinného života na výtvarný projev jedinců a posun výtvarného projevu za období jednoho školního roku.

Kazuistická studie

Cíl: Cílem mé práce je sledovat vývoj výtvarného projevu předškolního dítěte v průběhu jednoho školního roku.

Výzkumné otázky:

- 1) Změní se kvalitativně výtvarný projev různých dětí v průběhu jednoho roku v závislosti na jejich individualitě?
- 2) Které aspekty výtvarného zobrazování u dítěte předškolního věku se za sledované období nejvíce proměnily?
- 3) Je významný rozdíl mezi vývojem výtvarného projevu u dívek a chlapců?

Použité metody: V rámci kazuistické studie jsem použila metodu pozorování, rozhovor s rodiči a učitelkami a také rozhovory se sledovanými dětmi. Poté stručný rozbor dětských kreseb. Ve školce jsem děti navštěvovala každých 14 dní, pracovala jsem s nimi i jako praktikantka, aby si na mne děti co nejvíce zvykly. Společně jsme kreslili, pokaždé, kdy to bylo možné. Byly také dny, kdy se dětem nechtělo a téměř nikdy se mi

nesešly ve školce v jeden den všechny. Pracovala jsem s nimi většinou individuálně, několikrát také hromadně, ale lepší zkušenost byla v individuální práci, protože děti kreslily samy za sebe a neovlivňoval je kamarád. Některá témata byla zvolená, některá byla volná. Snažila jsem se to pravidelně střídat a vždy nechávat dětem prostor pro fantazii.

Děti střídaly nejčastěji materiály: pastelky, prstové barvy, fixy, bělobu a tužku. Převažují pastelky a fixy.

K práci jsem si zvolila 5 dětí ve věku od 3 – 6 let. Děti jsem si vybrala podle projevů ve školce a také podle jejich dosavadního výtvarného projevu. Filípka jsem si vybrala již o prázdninách, před událostí, která nastala v jejich rodině, naprosto náhodně, jako dítě, které nastoupí do školky v necelých 3 letech, abych mohla zachytit jeho vývoj výtvarného projevu. Pro Matěje jsem se rozhodla, protože je to nyní Filípkův nový „bráška“, chtěla jsem pozorovat, zda nastanou v jeho výtvarném projevu nějaké výrazné změny, po nastěhování Filípka k jeho rodině. Davídko jsem si vybrala, protože jeho výtvarný projev byl ne zcela běžný z pohledu vývoje výtvarného projevu dítěte předškolního věku. Pro Nelinku jsem se rozhodla, protože jsem chtěla pozorovat ještě jiné dítě ve věku 3 let. Terezku jsem si vybrala jako předškolačku a také pro porovnávání školní zralosti do dvojice s Davídkem, který je také předškolák.

4.1 Filípek anamnéza

Filípkovi bylo 2;11 let na začátku studie, na konci 3;6 let.

Chlapec byl neplánovaný, oba rodiče byli velice mladí. Porod podle nebyl komplikovaný, probíhal normálně. Matka prvorodička v necelých 18 letech. Nebyl kojen. Matka se dítěte ihned po porodu zřekla, a jelikož neuvedla otce, chlapec byl umístěn do kojeneckého ústavu, ačkoliv měl o něj otec zájem. V kojeneckém ústavu byl do 3 měsíců, než se vyřídily všechny formalities, potom svěřen do péče otci. V roce dítěte otec navázal vztah s jinou ženou, se kterou žil do chlapcových 3 let. A spolu měli ještě mladšího bratra. Otec měl agresivní sklony.

Závažnou událostí v rodině byla tragická událost, kdy otec v afektu zaútočil na svou družku, která bohužel na následky poranění zemřela. Otec byl odsouzen za vraždu. Filip má ročního bratra, kterého se ujali rodiče zesnulé. S bratrem se nejspíš už nikdy neuvidí. Babička z otcovy strany se ujala Filípka, současné době je vychováván

společně s babiččíným synem.

Jeho současnou rodinu tvoří babička se svým druhem a jejich syn, o rok starší než Filípek. O hochu se starají, Filípek k nim má kladný vztah, ovšem vzhledem ke krátké době trvání péče, si stále zvyká na nové prostředí. Rodina žije v domě se zahradou, chlapci mají společný pokoj. Mezi sociální nedostatky této rodiny patří, mnoho času, stráveného v hospodě do pozdních hodin s oběma chlapci. Ti někdy usínají i tam. Také si často hrají sami bez dozoru dospělého na zahradě s bazénem. Filípek má strach z vody od doby, kdy při jedné z her uklouzl a spadl do bazénu, kde se začal topit. O rok starší chlapec ho naštěstí zachránil tím, že mu držel hlavu nad vodou, než přivolal pomoc. Na obranu opatrovatelů je ovšem nutno poznamenat, že nastalá situace je velice náročná pro všechny členy rodiny, proto nelze z uvedených případů vyvozovat závěry a jejich přítomnost je čistě informační.

4.1.1 Pozorování

Září 2010

Když Filípek nastoupil v září do školky, bylo hned zřejmé, že je velmi inteligentní chlapec, bohužel je na něm znát obrovská zátěž v rodině. V době jeho nástupu neuplynulo mnoho času od nešťastné události a chlapec se pořád ptal na maminku. Snažil se upnout na ostatní ženy ve své blízkosti. Jeho fixovanou na matku, přecházela ve fixovanou na učitelky a i na mne, protože jsem tam chodila v té době častěji. Do školky nastoupil v necelých 3 letech, hlavně vzhledem k okolnostem vyšla školka rodině vstříc. Filípek moc nemluvil, když něco chtěl, raději na to nejdříve ukázal, a až když jeho přání nebylo hned vyslyšeno, použil slova. Chlapec je velice živý a aktivní, což bylo pro babičku těžké, vzhledem k tomu, že její vlastní syn je spíše klidný typ a všechno bere s chladnou hlavou. Filípek upřednostňoval běhání před chozením, s častým zastavením se nárazem. Proto také vyžaduje zvýšenou pozornost učitelek. Chlapec poslechne jen některou paní učitelku. Na chlapci je znát vysoká potřeba kontaktu a individuálního přístupu. Ze začátku Filípek moc nekreslil, nejradši si hrál s auty a stavebnicemi. Když kreslí, vybírá si výhradně hnědou barvu. Když jsem byla ve školce v listopadu, poprvé zval do ruky červenou a černou. Při dalších návštěvách ovšem zase kreslil výhradně hnědou, a paní učitelka mě informovala, že tuto barvu neustále používá, i když má na výběr ze široké škály barev, někdy si zvolí červenou. Chlapec potřebuje pozornost a péči.

Leden 2011

Filípek se významně zlepšil. S „bráškou“ mají výborné vztahy, nemohou být chvíli od sebe. Filípek také začal kreslit lidské postavy, úspěšně se tedy posunuje ve vývoji výtvarného projevu, změna přišla spíše náhle, kdy najednou se z čárání vyklubal hlavonožec. Chlapec se začíná rychle rozvíjet, zajisté to souvisí i s urovnanou situací ve stávající rodině. Filípek se již dobře adaptoval a na svých kresbách s oblibou vyobrazuje sebe, babičku a „brášku“ Matěje. Stále si ovšem ke kresbě vybírá výhradně hnědou barvu.

4.1.2 Obrázky a popisy

Obrázek č. 1.

(2;11 let)

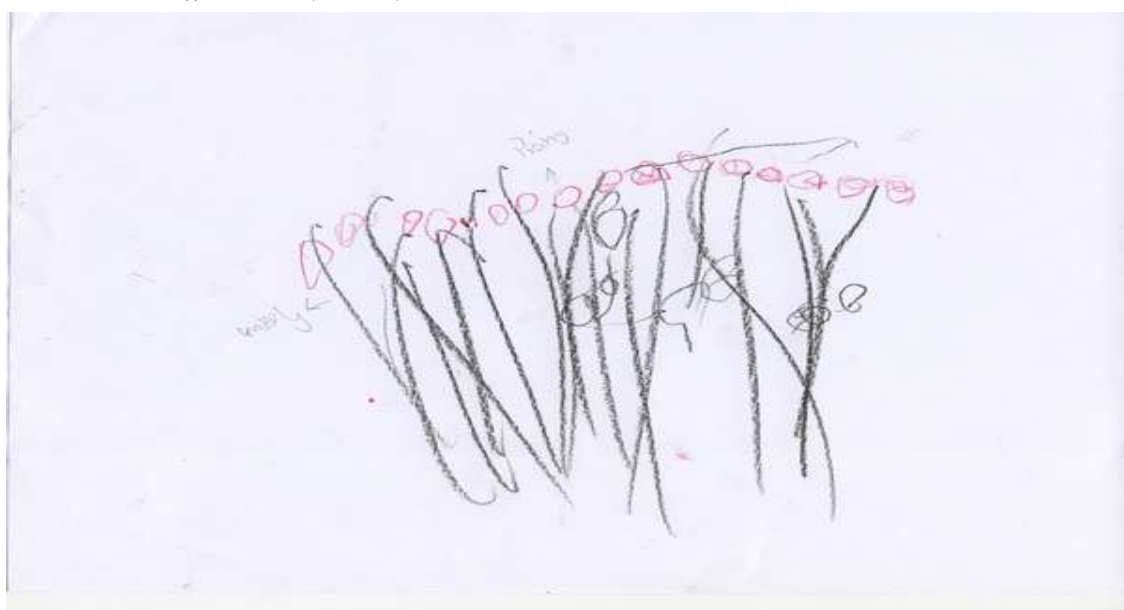
Tento obrázek mi Filípek nakreslil, když jsem byla v září poprvé ve školce. Viděl, že některé děti kreslí obrázek pro mě, tak si sedl ke stolečku, vzal hnědou pastelku a nakreslil obdobná kolečka těmto. První obrázek ale vzápětí roztrhal tak, že nebylo možné ho k ničemu použít. Když jsem se ho opatrně zeptala, proč ho roztrhl, vzal červenou pastelku a nakreslil mi jiný (tento) obrázek, který mi dal. Jeho výtvarný projev je na úrovni bezobsažné čáranice.

Obrázek č. 2 „Dopravní prostředky“ (3;1 let)

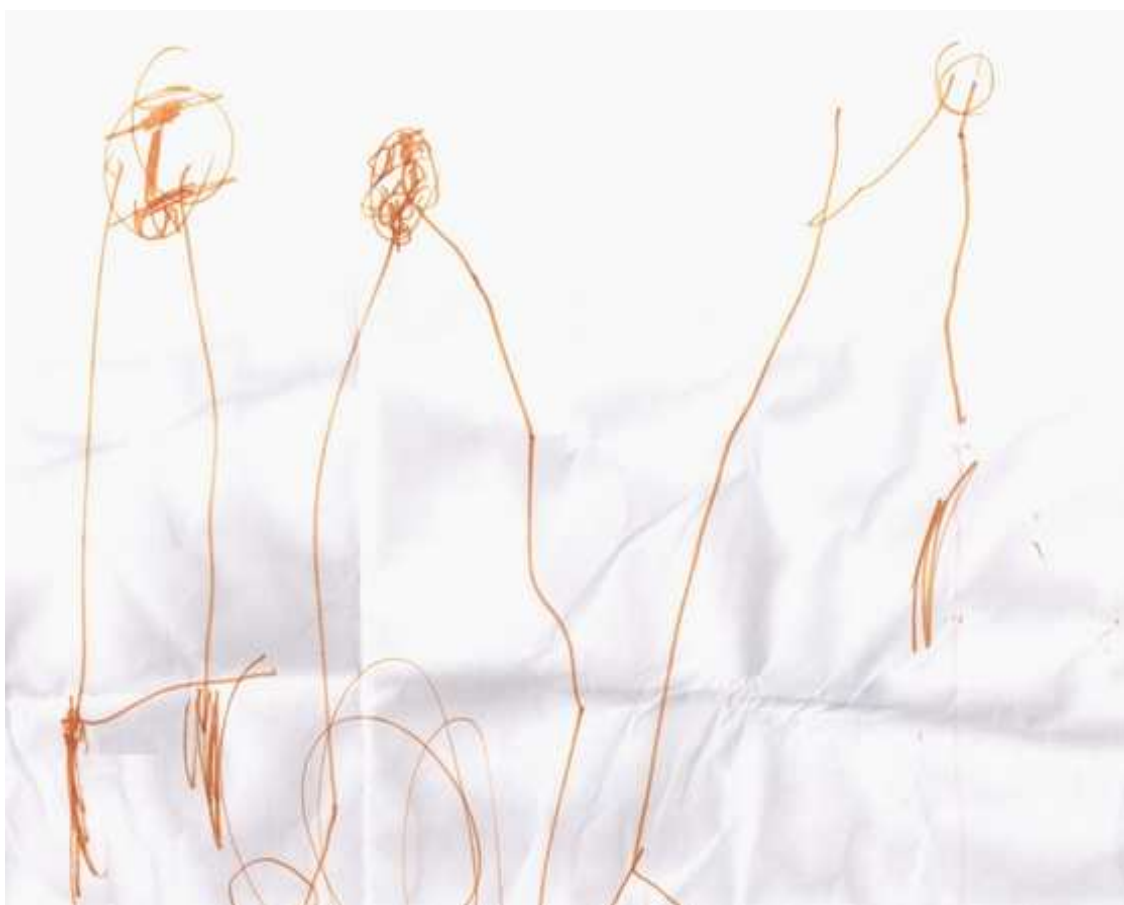
Při mé druhé návštěvě jsem s Filipkem na kreslení měla více času, protože byl o trochu soustředěnější, než při první návštěvě. Také už mě znal, takže se nepředváděl a byl více v klidu. Porosila jsem ho, aby mi nakreslil to, co má rád. Vzal si červenou pastelku a nakreslil několik kruhů, které byly nejdříve maminkou a tatínkem a pak se změnila na kamion a traktor. Na závěr si ještě kresbu prohlédl a pojmenoval ještě dopravní značku. Z bezobsažné čáranice se Filipův výtvarný projev posunul na pojmenovanou čáranici.

Obrázek č. 3 „Piáno“ (3;3 let)

Při tvorbě tohoto obrázku jsem pracovala i s jinými dětmi. Filípek viděl, jak holčičky kreslí domečky a svou rodinu a ačkoliv moc nekreslí, připojil se k nám. Nejdříve dlouho hledal v košíku s pastelkami, až po chvíli mi došlo, že nejspíš hledá hnědou barvu, tu ovšem měly zrovna holčičky, které kreslily strom, tak jsem nic neříkala a čekala, jak Filípek zareaguje. Ještě chvíli se v košíku přeraboval a nakonec z něj vytáhl černou. Začal kreslit malá černá kolečka, ale brzy je překryly svislé čáry uprostřed papíru, které dělal rychle, až zběsile. Pak odložil černou a z košíku vytáhl červenou pastelku. Na vrchní konce černých čar přikreslil malá červená kolečka a vysvětlil mi, že je to piáno, a že černé čáry jsou kabely, aby piáno mohlo hrát. Filípkův výtvarný projev je stále ve stádiu pojmenované čáranice.

Obrázek č. 4 „Moje rodina“

(3;5)

V tomto období Filípek poprvé zornil na své kresbě lidské postavy. Na obrázku je zleva babička, Filípek a Matěj. S postavou babičky si dal nejvíce práce, postava má nos, naznačené oči a pusku. Má nohy, a na obrázku je největší, hlavy ostatních jsou o poznání menší. U kresby prostřední postavy se Filípek pokusil do kruhu představitel její hlavy

nakreslit oči, potom ale celý obličej začmáral fixem. Postava v pravo, znázorňující Matěje je nejméně propracovaná. Zde chlapec pouze připojil k hlavě končetiny, dvě nohy. Celý obrázek je důkazem posunu na kresbu hlavonožce. Filípek si pro kreslení opět vybral hnědou fixu a ani během kreslení nejevil sebemenší zájem barvu měnit.

Obrázek č. 5 „Máme doma kočičku“

(3;6)

Tento obrázek vznikl z povídání o rodině a o zvířátkách, která máme doma. Filípek nakreslil kočičku, kterou mají doma. Nejdříve kreslil hnědým fixem, potom si náhle vybral zelený a kočičku nakreslil touto barvou.

4.1.3 Interpretace výsledků

Z Filípkových výtvorů nasbíraných za jeden školní rok jsem pro zpracování vybrala 5 obrázků. U Filípka se často opakovaly obrázky s náměty dopravních prostředků, techniky a ke konci pozorování také obrázky „své“ rodiny, tedy babičky a nevlastního brášky Matěje. Občas nakreslil také zvíře, ovšem většinou svůj původní záměr nakonec změnil a obrázek přejmenoval, což je úměrné k jeho věku. Na začátku pozorování Filípek kreslil bezobsažné čáranice, postupně se posouval přes pojmenovanou čáranici až ke stádiu hlavonožce. Na obrázcích chybí krk, trup, prsty na ruce a chodidla.

Základní čára představující nebe a zemi se zatím neobjevila. Hlavonožec se u Filípka začal objevovat na přelomu ledna a února 2011, v 3;5 věku. Na obličej zpočátku kreslil pouze oči a ústa. Později do svých kreseb přidal nos. Kresba hnědou a červenou barvou stále přetrvává a to i po 7 měsících pozorování.

Z obrázků je vidět, že vývoj Filípka probíhá vzhledem k vývoji předškolního dítěte normálně. Chlapcův projev se mění pozvolna, charakteristické znaky se objevují postupně. Fakt, že do této doby Filípek neměl potřebu znázorňovat lidské postavy, se odráží v těžkém období, kdy prakticky najednou přišel o oba rodiče a musel se adaptovat do cizího prostředí. Zde je vidět, že situace a adaptace chlapce do rodiny probíhá úspěšně a s babičkou si vytvořil kladný vztah. Babička byla první postavou, kterou spolu se sebou vyobrazil.

4.2 Matěj anamnéza

Matějovi bylo na začátku studie od 3;4 let poslední jeho obrázek je z 3;7 let.

Matěj byl plánovaný. Matka starší, porod ve 40 letech. Porod probíhal normálně, bez komplikací. Matěj byl kojen do 2 let. Má o 17 let staršího nevlastního bratra. Otec měl agresivní sklony, což vedlo rodiče k rozvodu již před jeho narozením. Matějovým otcem je druhý partner matky, nejsou oddáni. Žijí v rodinném domě s dětským pokojem a zahradou. Prarodiče z matčiny strany již nežijí, prarodiče z otcovy strany neudržují s rodinou kontakt. Závažná rodinná událost, tragedie v rodině, která vyústila v převzetí do péče dítěte Matějova staršího, nevlastního bratra. Adoptovaný ani ne tříletý Filip se tak stává „bratrem“ čtyřletého Matěje. Matěj ze začátku špatně snášel nového člena rodiny. Přechodně trpěl pocity méněcennosti. V rodině se uplatňují tělesné tresty. Několikrát přišel do školky s modřinami.

4.2.1 Pozorování

Září 2010

Matěj je moc chytrý, rozvážný chlapec. Je klidný typ, vše si raději udělá s pečlivostí a pomaleji, záleží mu na výsledku. Ve čtyřech letech získal sourozence Filípka, do té doby byl zvyklý na pozornost a péči celé rodiny. Ve školce se musel dávat na oba chlapce pozor, protože se zde projevovala rivalita a boj o pozici lepšího dítěte. Matěj měl sklony v nestřežené chvíli využít věkové převahy a toho, že Filip neustále bořil dětem stavby, bouchal je, neposlouchal paní učitelky apod. Párkrát zřingoval věci tak, aby mladšímu „bratrovi“ přivodil potíže, nebo na něj svedl vinu. Matěj kreslí moc hezky, je šikovný,

trpělivý, pořádný.

Leden 2011

Matěj nového brášku přijal, tvoří teď spolu nerozlučnou dvojici, mají sourozenecký vztah. Ve výtvarném projevu se Matěj stále zdokonaluje a také je již zcela samostatný. Pomáhá mladším dětem. Matěj zná základní barvy (občas si plete hnědá x šedá) umí pojmenovat některé tvary.

4.2.2 Obrázky a popisy

obrázek č. 1 „Veselé jablíčko“

(4:3)

Při mé první návštěvě Matěj nakreslil „Veselé jablíčko“, pro které použil fixy. Matěj se na svou práci umí soustředit, tužku drží v pravé ruce.

Obrázek č. 2 „Jeskyně“

(4;5)

Tento obrázek Matěj nakreslil po odpoledním odpočinku. Na obrázku je jeskyně, vlevo je vchod do jeskyně a nad jeskyní je cesta. Obrázek má na pozadí oblohu. Při tvorbě tohoto obrázku se Matěj příliš nesoustředil, obrázek dokončil rychle, protože si chtěl hrát s hračkami.

Obrázek č. 3 „Já“ (4;7)

Obrázek je malován prstovými barvami. Matěj si stále raději využívá i jiné kreslicí nástroje než je tužka a fix. Na obrázku je Matějův obličej. Nakreslil si modré oči a blond vlasy, což má i ve skutečnosti. Na obličejí je i nos a uši. Proporčně je obličej zdařilejší než na minulém obrázku, oči jsou větší, ves tejně výšce a stejné velké. Matějovi se práce s prstovou barvou moc líbila a užíval si jí.

Obrázek č. 4 „Sněhulák“ (4:7)

Tohoto sněhuláka namaloval Matěj zcela samostatně a velice se mu povedl. Na malbě je vidět, že Matěj má jemnou motoriku dobře vyvinutou, skvěle ovládal štětec, úchop špetkový, správně odhadoval množství běloby, kterou na modrý papír nanášel.

4.2.3 Interpretace výsledků

Z Matějových výkresů sesbíraných za období jednoho školního roku jsem pro zpracování vybrala 4 obrázky. Matěj často kreslí obličej, přírodu, záhadné věci jako jeskyně. Na začátku pozorování Matěj už nekreslil hlavonožce, ale jeho postavy byly rozčleněny pouze na nejdůležitější části lidské postavy. Již na začátku pozorovaného období vnímal své tělesné schéma. Na obličej postavy od začátku kreslil oči, ústa i nos. Matěj se orientuje spíše na malbu než na kresbu. Práce s prstovou barvou ho fascinuje. Má výbornou jemnou motoriku. Na kresbách je přítomna také základní čára sloužící pro organizaci uspořádání plochy země a nebe. Pohyby štětce jsou přesně a důmyslně vedeny tak, že vytvoří souměrné, přesné obrázky (Obrázek č. 4 Sněhulák). Matěj dokáže bez cizí pomoci vymyslet námět kresby, či malby a zrealizovat ho. Z obrázků lze usoudit, že Matějův vývoj odpovídá správnému, přirozenému vývoji. Charakteristické znaky se objevují postupně. Posun je také vidět v používání barev, Matěj si ke konci pozorování vybírá z větší škály.

4.3 Davídek anamnéza

Davídkovi bylo na začátku studie od 5;3 let poslední jeho obrázek je z 5;9 let.

Byl neočekávaný, ale nepatřil mezi děti nechtěné. Matka 32 let, porod probíhal dobře, chlapec se narodil 3 týdny před termínem. Kojen první rok. Rodina žije pohromadě, maminka je nesezdaná se svým druhem má dvě sestry, obě starší. O děti se stará i babička s dědečkem, kteří bydlí v jiné vesnici. Jedná se o rodinu žijící na vesnici. Rodina bydlí v bytě, děti mají společný pokoj. Rodiče jsou velice zaneprázdnění a tak většinu volného času Davídek tráví spolu se svými staršími sestrami.

4.3.1 Pozorování:

Září 2010

Davídek je milý, kamarádský chlapec. Je hodně hravý, kresba ani jeho projevy neodpovídají věku. Lateralita se zatím zdá nevyhraněná, ruce při kresbě mění. Při hrách se projevuje intelektuální rozdíl mezi chlapcem a dětmi stejného věku. Snadno se nechá

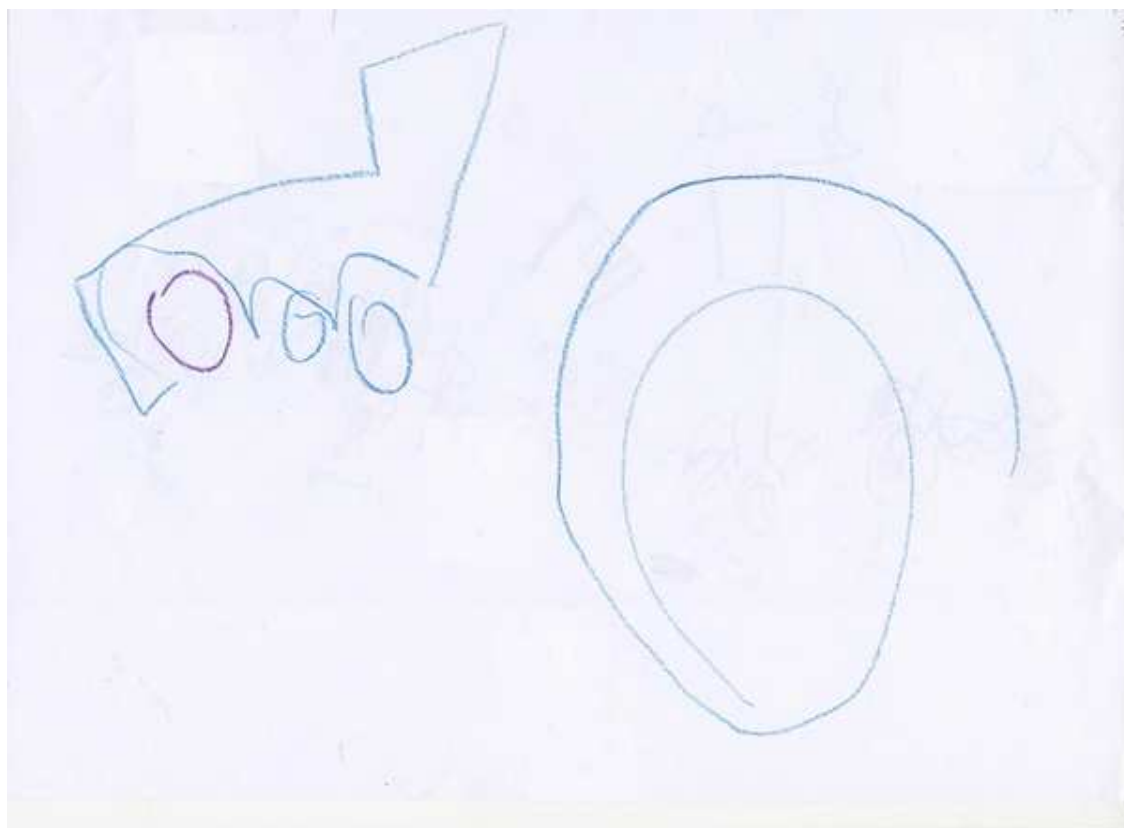
ovlivnit, je pomalejší při plnění zadaných úkolů. Výtvarný projev je silně opožděný. Postavy jsou značně nedokonalé, v některých kresbách chybí trup, někdy i nohy. Při kresbě rodiny se Davídek nakreslil třikrát. Postavy jsou miniaturní, rozházené po papíře.

Leden 2011

Má problém naučit se básničku, plete si jména dětí. Neumí vytleskávat slabiky, neslyší začáteční hlásku ani začáteční slabiku a to ani po zdůraznění (Čáp,...) Početní řadu zvládá do 5, ale ne s jistotou. Zná jen základní barvy. Neumí promluvit v kroužku k tématu, rychlou reakci na signál těžko zvládá. Tužku bere do levé ruky. Při vyplňování testu školní zralosti na rozdíl od ostatních dětí vůbec nevěnoval pozornost předloze. Z pohledu vývoje výtvarného projevu, jeho projev neodpovídá věku, postavy kreslí bez nohou, nebo rukou.

4.3.2 Obrázky a popisy

Obrázek č. 1 „, Náš dům“ (5;3)

Když jsem Davídkovu dala za úkol, aby mi nakreslil svůj dům, chvíli se na mě díval a potom si z košíku vybral modrou pastelku. Začal soustředěně kreslit. Sledovala jsem, jak pastelkou dělá krouživý pohyb po papíře, vznikla jakási spirála. Potom kreslení

přerušil, a jako by zapomněl, co kreslí, najednou začal kreslit na druhou stranu papíru něco jiného. Davídek do levé horní části papíru nakreslil auto, přesněji traktor, jak sám uvedl. Když skončil, ukázal na „spirálu“ a poznamenal, že to je jejich dům a vedle je jejich traktor. Traktor se Davídkovi podařilo znázornit vcelku povedeně, ovšem dům odpovídá pojmenované čáranici.

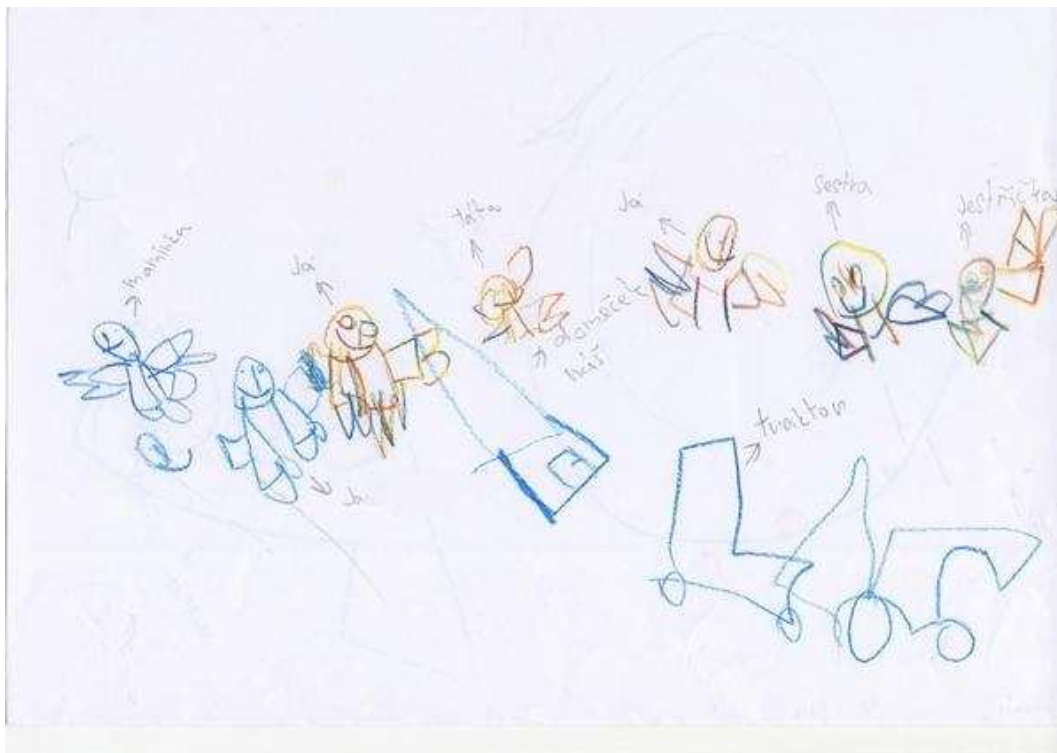
Obrázek č. 2 „Naše školka“

(5;4 let)

Davídek kreslil školku, do které chodí. Nejdříve kreslil červenou pastelkou, pak přešel na modrou a nakonec se ještě jednou vrátil k červené, kterou dokreslil mraky okolo domů. Je zde přítomnost geometrických tvarů, domy mají dveře, nemají okna, okolo domečků jsou mraky.

Obrázek č.3 „Moje rodina“

(5:5)

Tentokrát měl Davídek za úkol nakreslit svou rodinu. Nejdříve si vybral modrou pastelku. Nakreslil dvě postavy, dům a traktor. Znáznornil zde sebe a maminku. Poté ho

zaujala vícebarevná pastelka. Vzal si ji a pokračoval v kreslení, nakreslil dalších pět postav. Své dvě sestry, tatínka a dvakrát sebe. Sebe na obrázku znázornil celkem třikrát. Kresba postav neodpovídá věku. Davídek je stále ve stádiu hlavonožce. Lateralita je zatím nevyhraněná, ruce při kreslení střídá.

Obrázek č. 4 „Čerti“ (5:7)

Ve školce bylo téma čerti, Davídek se to této činnosti pustil s nadšením a dal si s kresbou opravdu záležet. Vyobrazil dva čerty, kteří přišli k

nim domů. Kresba postavy je vzhledem k věku opožděná. Jeden z čertů je ještě znázorněn jako hlavonožec, druhý trup má, ale ruce oběma čertům vycházejí ruce z nohou místo z trupu. Davídek nad obrázek nakreslil řádek „písmen“. Tužku držel v levé ruce. Stále chybí správný špetkový úchop tužky.

Obrázek č. 5 „Sportuji na louce“ (5:9)

Davídkovo vývoj v oblasti výtvarného projevu v poslední době posunul značně

dopředu. Na jeho obrázku „Sportuji na louce“ je objevuje u postavy krk, je trup, ruce již nevycházejí z nohou, na nohou i rukou jsou naznačeny prsty. Objevuje se zde zem – louka s květinami a nebe s mraky a sluncem. Davídek touto kresbou strávil mnoho času, velice se na ni soustředil. Davídek si nakreslil na krku medaili, po chvíli se ji pokusil zamalovat, aby nebyla vidět. Použil fixy a pastelky. Tužku má v levé ruce.

4.3.3 Interpretace výsledků

Z Davídkových výtvorů nasbíraných za jeden školní rok jsem si vybrala ke zpracování 5 obrázků. Nejčastěji se opakoval námět maminka, rodina, dopravní prostředky. Z počátku pozorování se Davídek pohyboval někde na rozhraní pojmenované čáranice a vyobrazením hlavonožce. Jeho hlavonožcům často chyběla nějaká část těla, většinou ruce, méně často nohy. V obličejí dával největší důraz na ústa, oči na jeho kresbách se lišily, někdy je označil pouze tečkami a někdy je udělal veliké přes většinu obličejí. Od začátku kreslí nos. Podle kreseb je zřejmé, že ještě nemá dobrou představu o svém tělesném schématu. Zatím chybí trup, krk chodidla, prsty na rukou. Davídkovo obrázky nejsou transparentní, za celou dobu pozorování jsem nezaznamenala ani jeden. Po čtyřech měsících pozorování se poprvé objevuje čára sloužící jako znázornění země. V této době se také na jednom z obrázků objevuje postava s trupem, ruce však vycházejí z nohou. Jsou naznačeny prsty na rukou. V březnu (obrázek č. 5) se chlapec posunuje ve výtvarném projevu dál. Na jeho postavě je vyobrazen krk, barvy odpovídají realitě. Ke konci sledování je zřejmé, že má již lepší povědomí o vlastním tělesném schématu.

Z Davídkových výtvarných děl je zřejmé, že vývoj zcela neodpovídá běžnému vývoji dítěte předškolního věku, přesto však od začátku roku udělal veliký pokrok. Chlapec ve výtvarném projevu není úplně vyzrálý, někdy má problém s chápáním zadaných úkol a většinou neudrží dlouho pozornost. Výtvarný projev není zcela úměrný jeho věku.

4.3.4 Školní zralost

Z hlediska tělesného vývoje a tělesného stavu je v pořádku, neprodělal žádné vážné nemoci, je zdravý. Vypadá jako mladší dítě. Z hlediska věku chlapec odpovídá nástupu do školy, je narozen 3.6.2005. Podnětnost výchovného prostředí se pohybuje mírně pod průměr běžného výchovného prostředí. Rodiče nemají na chlapce moc času, příliš se mu nevěnují. Zralost poznávacích a rozumových schopností není přiměřená věku. Chlapec začal kreslit „reálněji“ až po testu školní zralosti. Není schopen obkreslit předlohu z písmen ani z geometrických tvarů. Ke své kresbě začíná teprve v tomto období připojovat detaily. Rozumové poznávání u chlapce zatím postrádá analytické myšlení, má problém se vztahy a souvislostmi. V kroužku neumí odpovědět k tématu, nezapamatuje si básničku, nerozpozná začáteční písmenko slova. Nedokáže dlouho udržet pozornost. Davídek je zatím pracovně ještě nevyzrálý. Nevydrží u zadaného úkolu a někdy má problém úkol pochopit. Špatně se podřizuje danému programu, nezvládne se plně ovládat a kontrolovat své okamžité nápady a neodolá lákavým impulzům. Je pomalejší, než jiné děti v jeho věku, a to jak v plnění úkolů, tak v reakcích. Lateralitu má vyhraněnou, tužku bere do levé. Držení tužky špetkovým úchopem již zvládnul. Emocionálně je Davídek stabilní ovšem špatně snáší, pokud je nastaveno rychlejší tempo, než zvládá. Z pohledu sociální zralosti je chlapec méně komunikativní, silně důvěřivý, nechá se snadno ovlivnit.

Davídkův test školní zralosti

The image shows two pages of a psychological test. The left page is the instruction sheet, and the right page shows the test tasks and the child's handwritten responses.

Page 1 (Left):

T-33
TZ Forma B

ORIENTAČNÍ TEST ŠKOLNÍ ZRALOSTI*
ORIENTAČNÝ TEST ŠKOLSKEJ ZRELOSTI

Příjmení a jméno dítěte: Převládá a mono dleřta:			
Datum narození:	Věk: r. m.	Datum vyřazení:	
Dátum narození:	Věk: r. m.	Dátum vyřazení:	
Adresa rodičů: Adresa dítěte:			

1. Tady nakresli nějakého pána tak, jak to umíš. 1. Sem nakresli nějakého pána tak, ako to vieš.

© PSYCHODIAGNOSTIKA, spoločnosť s r.o., Bratislava

* Instrukce viz v: Jirásek-Tichá, Psychologická hlediska předškolních problémů. ÚSOP, Praha 1968
Instrukcie pozri v: Jirásek-Tichá, Psychologická hľadiska predškolských problémov. ÚSOP, Praha 1968

Page 2 (Right):

2. Počítej se, tady je něco napísané. Ty ses ještě ještě nezvlád(a), ale skus, jestli bys to taky zvlád(a). Hledá se dívek, jak je to napísáno a tadyhle vedle ná to přičítat něco se tak napíš.

2. Pociť sa, tu je niečo napísané. Ty si sa ešte nezvlád(a) písať, ale skús, či by si to tiež zvlád(a). Hľadá sa dievčatá, ako je to napísané, a tu vedľa, na to pridať niečo, čo tak napíš.

Ciryl osn

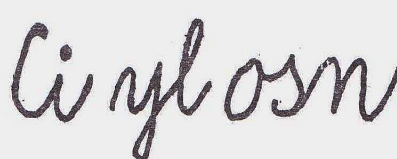
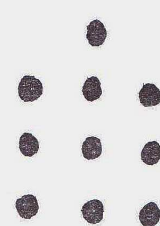

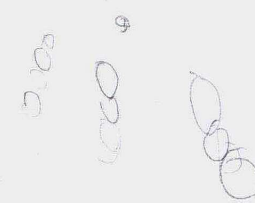
3. Tady jsou takové puntíky. Žkus to tadyhle vedle nakreslit rovnou tak.

3. Tu sú také bodky. Skús to tu vedľa nakresliť takoto.

Detail:

Při vyplňování testu školní zralosti si Davídek nevedl nejlépe. Na školu je podle všeho nezralý, paní učitelky již doporučily odklad školní docházky. Postavě chybí krk, nohy, nemá nos ani uši a detaily jako vlasy. Na jedné ruce má 4 prsty a na druhé 2.

<p>tadyhle vedle na to prázdne miesto to tak napíš.</p> <p>3. Tady jsou takové puntíky. Zkus to tadyhle vedle nakreslit zrovna tak.</p> 	<p>vedľa, na to prázdne miesto, to tak napíš.</p> <p>3. Tu sú také bodky. Skús to tu vedľa nakresliť takisto.</p>
--	--

U druhého úkolu se Davídek, na rozdíl od ostatních dětí vůbec nevěnoval předloze žádnou pozornost, body a písmena nakreslil, jak chtěl.

Jako učitelka v MŠ bych Davídkovi doporučila odklad školní docházky o 1 rok.

4.4 Nelinka anamnéza

Nelince bylo na začátku studie 3;5 let poslední její obrázek je z 3;9 let.

Chtěné dítě. Narodena starším rodičům, ve 36 letech matky. Maminka dlouho nemohla donosit dítě, několikrát potratila. Holčička se narodila předčasně v 8 měsíci těhotenství, zdravá. Kojena do 18. měsíce. Harmonická rodina, rodiče jsou aktivní, často jezdí i s Nelinkou na výlety a dovolené. Nelinka je jedináček. Před nástupem do školky měla zlomenou nohu. Má strach z výšek a bojí se chodit sama do schodů. Rodiče jsou velice starostliví, někdy až úzkostliví. Prosazují, aby Nelinka jedla ve školce svou vlastní svačinu, většinou jde o Bio výrobky, zdravou výživu. Na druhé straně je neustále zásobována sladkostmi. Rodina je velmi dobře zajištěna, bydlí v rodinném domě, Nelinka má vlastní pokoj. Rodina má výborné vztahy s prarodiči. Ti bydlí ve stejném městě a často s Nelinkou chodí i do školky.

4.4.1 Pozorování

Září 2010

Když jsem se s Nelinkou poprvé viděla, a byla jsem ve školce „nová“, nechtěla se mnou vůbec mluvit. Paní učitelka mi vysvětlila, že holčička se bojí cizích lidí. Holčička si na mě rychle zvykla a brzy se rozmluvila. Nelinka je šikovná holčička. Moc ráda kreslí, je komunikativní, bystrá. V kroužku, když chce něco říci, trochu zadržává, trénuje s logopedkou, která chodí každý týden do školky. Nelinka chodí na kroužek keramiky, zpívání a tanečků. Na Nelince je znát že je ještě poměrně malá. Paní učitelku by měla nejraději jenom pro sebe, a když se zrovna nemůže u někoho dospělého chovat, chodí po koberci do kolečka s plyšovou ovečkou. Její obrázky mne zaujaly.

Leden 2011

Při zapojení vlastní fantazie, při samostatném tvoření si je jistá, je pomalá, ráda pozoruje ostatní, s prací si dává záležet. Je hodně ovlivněna okolním prostředím, je empatická a citlivá. Umí základní barvy, kreslí levou rukou.

4.4.2 Obrázky a popisy

Obrázek č. 1 „Sluníčko“(Maminka) (3;5 let)

Když jsem Nelinku poprosila, aby mi nakreslila něco co má ráda, vzala si modrou pastelku a začala kroužit rukou. Nakreslila kruh a do něj ještě jeden menší, ten vybarvila a okolo většího kruhu nakreslila rovné čáry směrem do prostoru. Původní záměr byl nakreslit maminku, po dokreslení Nelinka svůj výtvar označila jako sluníčko. Nelinka se nachází ve stádiu pojmenované čáranice.

Obrázek č. 2 „Já“

(3;5 let)

Při další návštěvě jsem Nelinku poprosila, aby mi nakreslila sama sebe. Pracovala velice soustředěně, postavu nakreslila velikou přes celý papír a udělala si i vlasy. Na nohou naznačila prsty a také mi řekla, že má namalovanou pusku. Nelinka se úspěšně posunula od pojmenované čáranice k hlavonožci. Na postavě je trochu naznačen i trup postavy, ovšem pravděpodobněji ho náhodně vytvořila linka představující ruce.

Obrázek č. 3 „Můj sen“

(3;7 let)

Na tomto obrázku Nelinka nakreslila svůj sen, který se jí zdál. Zdálo se jí o velkém sněhu a také o domečku, ve kterém bylo teplo. Zdá, že ji zaujalo zobrazování sněhové vánice. Lateralitu má stále nevyhraněnou.

Obrázek č. 4 „Já s tatínkem na hokeji“

(3;9 let)

Nelinka byla s tatínkem na hokeji. Na téma rodina nakreslila sebe a tatínkem jak hrají hokej. Kreslení tohoto obrázku jí trvalo velmi dlouho, a také se na něj soustředila. Tužku po celou dobu držela v levé ruce. Postavy mají naznačeny prsty na nohou i rukou, vybarvená postava má i trup. Na obrázku vlevo Nelinka, vpravo tatínek, na své postavě si dala více záležet.

4.4.3 Interpretace výsledků

Z Nelinky kreseb posbíraných za období jednoho školního roku jsem vybrala ke zpracování 4 obrázků. Nejčastěji kreslila maminku a tatínka. Často záměr během kreslení změnila. Na začátku pozorování byla Nelinka v období pojmenované čáranice. Postupně přešla na hlavonožce. Znázornila vlasy, všechny končetiny i naznačeny prsty na nohou. Ještě si není plně vědoma vlastního tělesného schématu, nohy jsou ovšem dobře znázorněny vždy i s prsty, možná v důsledku zkušenosti se zlomeninou. Obličej hlavonožce má oči na pus, nos nekreslí. Přibližně po dvou měsících se u postavy objevuje trup a naznačení paží/krku. Objevují se prsty na rukou. V tomto období se také poprvé objevila postava oblečená. Zpracování postav bylo zatím vždy dvojrozměrné. Také na poslední kresbě se objevuje základní čára sloužící pro organizaci uspořádání plochy vyznačující zem a v případě obrázku barevná světla na stadionu.

Z Nelinky obrázků je vidět, vývoj odpovídá normálnímu vývoji výtvarného projevu dítěte předškolního věku. Projev se mění pozvolna, charakteristické znaky se objevují postupně. Posun je také znatelný v používání barev. Nelinka již nepoužívá na obrázek jednu pastelku, ale volí si z větší škály a její kresby se začínají více přibližovat realitě. Začala postupně využívat větší škály barev, na pozdějších obrázcích začínají barvy více odpovídat realitě. Rozezná oranžovou od žluté. Z Nelinky kreseb je patrné, že dítě vyrůstá v normální rodině s množstvím podnětů, je vidět, že rodiče o ni dobře pečují.

4.5 Tereza anamnéza

Tereze bylo na začátku studie 6;0 let poslední její obrázek je z 6;6 let.

Chtěné dítě. Mladší rodiče, porod bezproblémový. Matka prvorodička 28 let. Kojena do 1,5 roku. Rodiče mají harmonický vztah, jsou manželé. Tereza je jedináček. O holčičku se stará i babička s dědečkem, někdy k nim jezdí na víkend. Rodina bydlí v prostorném bytě, Tereza má vlastní pokojíček. Žádné významné události v rodině.

4.5.1 Pozorování

Září 2010

Tereze je šest let, zná hodně písmenek. Pře krásně kreslí a tvoří. Je pečlivá a vydrží dlouho u jedné činnosti. Umí si udělat na věc vlastní názor a zajímá ji vše kolem. Je velice šikovná, bystrá.

Leden 2011

Tereza se naučila číst a učí se i psát. Paní učitelky jí nabízejí různé činnosti navíc, aby se ve školce nenudila. Má ráda jakoukoliv tvořivou činnost. Tereza také krásně zpívá, bez problémů si zapamatuje text písní a básní.

4.5.2 Obrázky a popisy

Obrázek č.1 „Já a kocourek venku“

(6;0 let)

Tereзка opravdu krásně kreslí. Tento fakt mne zaujal okamžitě po tom, co jsem ji viděla poprvé nakreslit obrázek. Pracuje s detaily, nechává si na všechno dostatek času, vybarvuje s přesností. Nekreslila sebe s kočičkou venku na sněhu. Lateralita vyhraněná, tužku drží v pravé ruce, má špekovitý úchop. U Terezky se často vyskytuje výtvarné vyprávění.

Obrázek č. 2 „Náš dům“

Při tvorbě tohoto obrázku Tereзка kombinovala fixy s pastelkami. Celý obrázek si předtím ještě předkreslila tužkou. Dům má naznačen štít – prostorový efekt. Jedno okno je otevřené, druhé zavřené, z komína se kouří, dveře jsou zamčené na zámek. Vedle domu je jablň s plody.

(6;2 let)

Obrázek č. 3 „Moji kamarádi“

(6;4 let)

Na tomto obrázku Terežka nakreslila své kamarády, jejich skupinu doplňují ještě zvířátka, která by si Terežka přála. Kocour v botách a prasátko. Děti jsou na výletě. Postavy na obrázku nejdříve nakreslila tužkou a potom vybarvila pastelkami a doplnila pozadí.

Obrázek č. 4 „Já“ (6;4 let)

Na tomto obrázku znázornila Terežka sama sebe. Postava je proporcionálně souměrná,

je obohacena o detaily, jako jsou náušnice, i když uši nejsou pod vlasy vidět. Zde je již prakticky dokonalé znázornění lidské postavy.

Obrázek č. 5 „Koník“

(6;6 let)

Terezka nakreslila veselého koníka. V kroužku jsme s dětmi zpívali písničku „Já mám koně“. Děti jsem potom vyzvala, aby mi písničku nakreslily. Terezka nakreslila koníka na louce a vyprávěla mi k obrázku i děj. Řekla mi ale, že její koník bude hnědý a ne černý, protože černý koník by byl smutný.

4.5.3 Interpretace výsledků

Z Terezky, obrázků sesbíraných za jeden školní rok jsem vybrala ke zpracování 5 obrázků. Nejčastěji se u ní opakovaly náměty domečku, rodiny a kamarádů. Ráda také kreslí zvířátka a stromy. Ze začátku pozorování už Terezka měla kresbu prakticky zvládnutou. Postava měla všechny části lidské postavy. U postav nechybí ani krk a boty, či chodila. Postavy jsou oblečené. Na obrázcích jsou vyznačena i kolena. Terežčiny kresby dobře odrážejí realitu, jak v barvách, tak ve tvarech i situacích. Například na obrázku č. 1 kde znázorněna Terezka se svou kočičkou venku v zimě - strom vedle domu je bez listů. Terežčiny kresby obsahují spoustu detailů. Samozřejmě nechybí ani

plocha znázorňující zem a nebe. Ačkoliv Terezka kreslí již teď úžasně, bylo zajímavé sledovat, jak se ještě zdokonaluje. Na obrázku si předkresluje tužkou, pak vybarví, popřípadě doplní detaily fixy. Pracuje naprosto soustředěně, rychle pochopí zadaný úkol a má dobrou představivost. Na poslední kresbě je koník vyobrazen prostorově, nohy má částečně zakryté tělem. Lateralita vyhraněná – pravá ruka.

4.5.4 Školní zralost

Terezka je z hlediska tělesného a zdravotního stavu zcela v pořádku. Postavu má úměrnou věku. Věkově je Terezka na školu zralá narozena je 4.9.2004. Z pohledu podnětnosti výchovného prostředí, Terezka je obklopena pozornou péčí rodičů i prarodičů, kteří s ní pracují. Co se týče zralosti poznávacích, rozumových funkcí a schopností, holčička na svých kresbách bravurně vystihuje realitu. Je schopna obkreslovat písmena i geometrické tvary, umí číst a již se učí i psát. Myslí konstruktivně, chápe vztahy a souvislosti věcí. Zapamatuje si celou písničku, básničku, má smysl pro rytmus. Při práci je soustředěná, vydrží u zadaného úkolu po celou dobu jeho trvání. Z hlediska pracovní dospělosti je Terezka na školu dobře připravena. Bez problémů rozliší hru od povinnosti, dokončí zadaný úkol. Zvládá se podřídit programu, dokáže vymyslet řešení případné překážky v dokončení úkolu. Pracovní tempo jí nedělá problém. Co se týče citové a sociální zralosti, Terezka je emocionálně stabilní, dokáže přijmout kritiku, je sebejistá, s vrstevníky vychází výborně, je komunikativní a přátelská.

Terezky test školní zralosti

T-33
TZ Forma B

ORIENTAČNÍ TESTY ŠKOLNÍ ZRALOSTI*
ORIENTAČNÝ TEST ŠKOLNEJ ZRELOSTI

Příjemci a jedno dítě: Právětoho a nebo starfate:			
Dětské zariadenie: Dětské narodenie:	Vek: r. m. rok: r. m.	Sex: m. ž.	Stupeň vzdelania: Dátum vyšetrenia:
Adresa rodiča: Adresa rodičov:			

1. Tady nakresli nějakého pána tak, jak to umíš. 1. Šeň nakresli nejakého pána tak, ako to vieš.

© PSYCHODIAGNOSTIKA, spoločnosť s r.o., Bratislava

* Instrukcie viazajú na: Jiránek—Tichá, Psychologická školská predškolských problémov, 1928, Praha 1989
Instrukcie puzri: Jiránek—Tichá, Psychologická školská predškolských problémov, 1928, Praha 1989

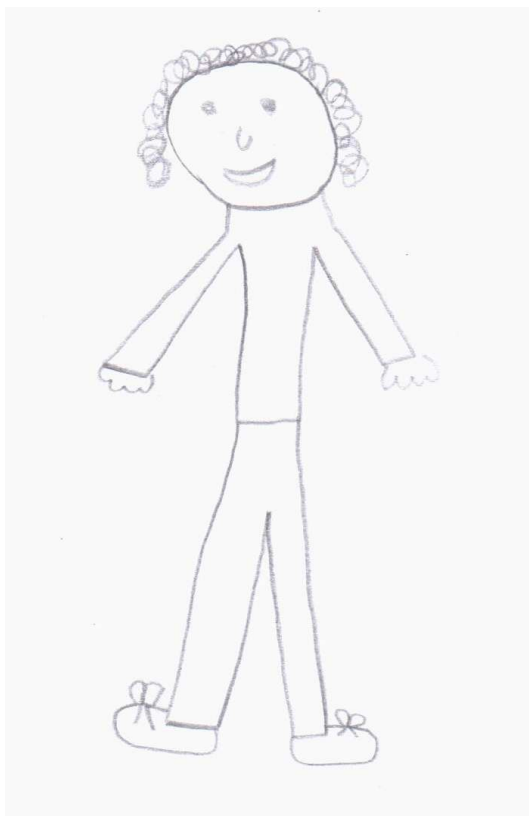
2. Pochvej sa, tady je něco napísané. Ty ses ještě puzri rozlišit(a), ako skús, puzri bys to tady umíš(a). Hrozky se divěj, jak je to napísáno a tadyšle veďže na to jakákoli slova to tak napíš.

2. Puzri sa, tu je niečo napísané. Ty si sa ešte rozlišit(a) puzri, ako skús, či by si to tady veď(a). Dobro sa divěj, ako je to napísané, a tu veďže, na to jakákoli slova, to tak napíš.

3. Tady jsou takové puntíky. Žhas to tadyšle veďže nakresli zrovna tak. 3. Tu sú také bodky. Šhas to tu veďže nakresli takisto.

Detail:

Při vyplňování testu školní zralosti byla Tereška suverénní, bylo zřejmé, že jí úkoly nedělají žádný problém. Svou postavu doplnila detaily, jako jsou tkaničky u bot. Proporčně je postava také souměrná, krk je naznačen.

Při vyplňování druhého úkolu opět neměla Tereška žádný problém, podepsat se už umí a také zná i jiná písmenka, umí číst, takže jí opis nedělal problém. Body také obkreslila bravurně.

Jako učitelka v MŠ bych Terešku doporučila jako dítě na školu zralé.

3. Tady jsou takové puntky. Zkus to tadyhle vedle nakreslit zrovna tak.

3. Tu sú také bodky. Skús to tu vedľa nakresliť takisto.

4.6 Shrnutí

Pomocí kazuistické studie jsem pozorovala vývoj výtvarného projevu různých dětí, na základě jejich individuálních schopností. Sledovat dětskou tvorbu bylo pro mě velice zajímavé. Prostřednictvím dětských kreseb jsem částečně mohla nahlédnout do jejich nitra. K praktické části jsem si vybrala 5 předškolních dětí. Průběžně jsem za dětmi docházela do mateřské školy, kterou navštěvovaly v letošním školním roce. S rodiči jsem uskutečnila rozhovor, také jsem požádala učitelky těchto dětí o jejich vyjádření, jak se děti projevují v kolektivu a na názor týkající se úrovně výtvarného projevu. Děti spolupracovaly, rychle se mi podařilo zapojit se do jejich kolektivu, takže je mé návštěvy nevyrušovaly od běžné činnosti. Děti jsem pozorovala nejen při výtvarné tvorbě, ale i během činností, jídla, sebe obsluhy apod.

Filípek se za sledované období posunul ve vývoji výtvarného projevu od bezobsažné čáranice k hlavonožci. Na začátku pozorování neuměl pořádně chytit tužku ani celou dlaní tak, aby ji mohl použít jako kreslicí nástroj a prakticky ji nedokázal ovládat. Zvládal pouze malé, krouživé pohyby. Ke konci studie si již osvojoval správné držení tužky. Později se objevuje základní čára sloužící k uspořádání země i nebe jako plochy. Hlavonožec se u Filípka začal objevovat na přelomu ledna a února 2011, v 3;5 věku. Ve stejném období se na obrázcích objevuje sluníčko. Z obrázků je vidět, že vývoj Filípka probíhá vzhledem k vývoji předškolního dítěte normálně. Chlapcův projev se mění pozvolna, charakteristické znaky se objevují postupně. Fakt, že do této doby Filípek neměl potřebu znázorňovat lidské postavy, se odráží v těžkém období, kdy prakticky najednou přišel o oba rodiče a musel se adaptovat do cizího prostředí.

Matěj často kreslí obličej, přírodu, záhadné věci jako jeskyně. Na začátku pozorování Matěj už nekreslil hlavonožce, ale jeho postavy byly rozčleněny pouze na nejdůležitější části lidské postavy. Již na začátku pozorovaného období vnímal své tělesné schéma. Na obličej postavy od začátku kreslil oči, ústa i nos. Matěj se orientuje spíše na malbu než na kresbu. Práce s prstovou barvou ho fascinuje. Pohyby štětce jsou přesně a důmyslně vedeny tak, že vytvoří souměrné, přesné obrázky (Obrázek č. 4 „Sněhulák“). Matěj dokáže bez cizí pomoci vymyslet námět kresby, či malby a zrealizovat ho. Z obrázků lze usoudit, že Matějův vývoj odpovídá správnému, přirozenému vývoji. Matěj se za sledované období zdokonalil v detailech lidského obličej a lidské postavy, v používání širší škály barev, hlavně se ovšem zdokonalil v jemné motorice.

Z počátku pozorování se Davídek pohyboval někde na rozhraní pojmenované čáranice a vyobrazením hlavonožce. Jeho hlavonožcům často chyběla nějaká část těla, většinou ruce, méně často nohy. V obličejí dával největší důraz na ústa, oči na jeho kresbách se lišily, někdy je označil pouze tečkami a někdy je udělal veliké přes většinu obličeje. Od začátku kreslí nos. V březnu (obrázek č. 5 „Sportuji na louce“) se chlapec posunuje ve výtvarném projevu dál. Na jeho postavě je vyobrazen krk, barvy odpovídají realitě. Ke konci sledování je zřejmé, že má již lepší povědomí o vlastním tělesném schématu. Davídek za sledované období zvládl kresbu lidské postavy přes stádium hlavonožce až po postavu s vlasy, trupem, prsty a krkem.

Na začátku pozorování byla Nelinka v období pojmenované čáranice. Postupně přešla na hlavonožce. Znázornila vlasy, všechny končetiny i naznačeny prsty na nohou. Z Nelinky obrázků je vidět, vývoj odpovídá normálnímu vývoji výtvarného projevu dítěte předškolního věku. Projev se mění pozvolna, charakteristické znaky se objevují postupně. Posun je také znatelný v používání barev. Ke konci pozorování Nelinka již nepoužívá na obrázek jednu pastelku, ale volí si z větší škály a její kresby se začínají více přibližovat realitě. Nelinka začínala na pojmenované čáranici a úspěšně dosáhla hlavonožce, později vyobrazila i trup vybarvené postavy na posledním obrázku (obrázek č. 5 „Já s tatínkem na hokeji“).

Terezčiny kresby obsahují spoustu detailů. Samozřejmě nechybí ani plocha znázorňující zem a nebe. Ačkoliv Terezka kreslí již teď úžasně, bylo zajímavé sledovat, jak se ještě zdokonaluje. Obrázek si většinou předkresluje tužkou, pak vybarví, popřípadě doplní detaily pomocí fixů. Pracuje naprosto soustředěně, rychle pochopí zadaný úkol a má dobrou představivost. Terezka již na začátku mého pozorování měla výtvarný projev na takové úrovni, že zdánlivě nebylo co vylepšovat, přesto se u ní v průběhu pozorování ještě výtvarný projev stále více zdokaloval.

4.6.1 Odpovědi na výzkumné otázky

1) Změní se kvalitativně výtvarný projev všech dětí v průběhu jednoho školního roku v závislosti na jejich individualitě?

Ano, na závěr své bakalářské práce mohu potvrdit, že u všech sledovaných dětí předškolního věku došlo ke kvalitativním změnám ve výtvarném projevu. Tím tedy můžeme říci, že u dětí dochází k přirozenému a správnému rozvoji výtvarného zobrazování. U každého z pozorovaných dětí tyto změny probíhaly v jinou dobu, někdy i jiným způsobem. Za sledované období se postupně měnil i pohled dětí na vlastní kresbu.

2) Které aspekty výtvarného zobrazování u dítěte předškolního věku se za sledované období nejvíce proměnily?

U sledovaných dětí se nejvíce projevíly změny v představě o vlastním tělesném schématu, ve snaze o zobrazování okolního světa, který vzešel ze snahy vyobrazit sám sebe. Rovněž se často objevovalo zjištění plochy papíru, její rozčlenění a vyobrazení pomocí linie představující nebe a zemi. Děti se celkově zdokonalily v grafomotorice, v barevném cítění, také ve výtvarném vyprávění.

3) Je významný rozdíl mezi vývojem výtvarného projevu u dívek a chlapců?

Ne. Při své studii jsem ve výtvarném projevu žádné významné rozdíly mezi chlapci a dívkami nezaznamenala. Případné rozdíly souvisely spíše s individuálním vývojem dítěte, než s jeho pohlavím.

4.7 Závěr

Pro tuto práci jsem se rozhodla, protože mě výtvarný projev dítěte předškolního věku vždy fascinoval. V teoretické části jsem se zabývala charakteristikou dítěte předškolního věku. V první kapitole je obecně charakterizováno dítě předškolního, ve druhé výtvarný projev dítěte předškolního věku, ve třetí kapitole školní zralostí. V praktické části jsem sledovala u 5 dětí předškolního věku nejen, zdokonalující se výtvarný projev a vyvíjející se grafomotoriku, ale i schopnost sebe obsluhy a sociální chování.

Výtvarný projev je pro děti předškolního věku velice důležitým prostředkem pro osobní rozvoj jejich schopností a dovedností. Výtvarné činnosti dětí jsou v mnoha věcech svázány s jejich osobností. S jejich představivostí, myšlením, vnímáním, zvláště v psychického i somatického typu, a v neposlední řadě také s charakterovými vlastnostmi

autorů. Význam dětské kresby napomáhá rozvoji jemné motoriky, rozvoj intelektu, dítě si pomocí kresby pomáhá v utváření pojmů, jako je člověk, žena, muž, apod., Také díky výtvarnému projevu máme možnost poznání osobnosti autora kresby a jeho vztahů, pomůže nám nahlédnout do citového a prožitkového světa dítěte.

Díky této práci jsem získala na výtvarný projev dětí v předškolním věku kvalitnější pohled.

4.8 Seznam použité a citované literatury

1. ALLEN, K.E., MAROTZ, L.R. *Přehled vývoje v období od prenatálního vývoje dítěte do 8 let*, Praha: Portál 2005. ISBN: 80-7367-055-0
2. BARYBÁDOVÁ, H., *Symbol v dětském výtvarném projevu*, Brno: Masarykova Univerzita 1999. IISBN: 80-210-2079-2
3. CASEOVÁ, C., DALLEYOVÁ, T., *Arteterapie s dětmi*, vyd. 1., Praha: Portál, 1995. ISBN: 80-7178-065-0
4. DAVIDO, R. *Kresba jako nástroj poznání dítěte*, Praha: Portál 2001, 2008. ISBN: 978-80-7367- 415-1
5. FURST, M., *Psychologie: Včetně vývojové psychologie a teorie výchovy*, Votobia 1997. ISBN: 80-7198-199-0
6. HELUS, Z., *Sociální psychologie pro pedagogy*, Praha: Grada Publishing a. s. 2007. ISBN: 978- 80-247-1168-3
7. HOBDAYOVÁ, A., OLLIEROVÁ, K., *Tvořivé činnosti pro terapeutickou práci s dětmi*, Praha: Portál 2000. ISBN: 80-7178-378-1
8. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D., *Vývojová psychologie, 2. aktualizované vydání*, Praha: Grada Publishing 2., 2006. ISBN: 80- 247-1284-9
9. LISÁ, L., KŇOURKOVÁ, M., *Vývoj dítěte a jeho úskalí*, Praha: AVICEUM 1986.
10. MATĚJČEK, Z., POKORNÁ, M. *Radosti a starosti - předškolní věk, mladší školní věk, starší školní věk*, Jinočany: H+H 1998. ISBN: 80-86022-21-8
11. MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíce potřebují*, Praha: Portál 1994. ISBN: 80-7178-853-8
12. MIŠRUCOVÁ, V., SEVEROVÁ, M. *Děti, hry a umění*, Praha 1997. ISBN 80-85866-18-8

13. PIAGET, J., INHELDEROVÁ, B., *Psychologie dítěte*, Praha: Portál 2000. ISBN: 80-7178-407-9
14. PRŮCHA, J., *Česko – anglický pedagogický slovník*, Praha: ARSCI 2005. ISBN: 80-86078-50- 2
15. ŘÍČAN, P., KREJČÍŘOVÁ, D., A SPOL. *Dětská klinická psychologie, 4. přepracované a doplněné vydání*, Praha: Grada Publishing, a. s. 2006. ISBN: 80-347-1049-8
16. ST. JOHN AMBULANCE NATIONAL HEADQUARTERS, *Child care in the home*, Printed in Canada 1971.
17. SVOBODA, M., KREJČÍŘOVÁ, D., VÁGNEROVÁ, M., *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*, Praha: Portál 2001. ISBN: 80-7178-545-8
- .
18. ŠULOVÁ, L. *Raný psychický vývoj dítěte*, Praha: Karolinum 2004. ISBN: 80-246-0877-4
19. UŽDIL, J., *Čáry, klikyháky, paňáci a auta: Výtvarný projev a psychický život dítěte*, Praha: Portál, 2002. ISBN: 80-7178-599-7
20. UŽDIL, J., ŠAŠINKOVÁ, E. *Výtvarná výchova v předškolním věku*, 3. vyd., Praha: SPN, 1983.
21. VÁGNEROVÁ, M., KLÉGROVÁ, J., *Poradenská psychologická diagnostika dětí a dospívajících*, UK v Praze, Karolinum 2008. ISBN: 978-80-246-1538-7
22. VÁGNEROVÁ, M., *Psychologie problémového dítěte předškolního věku*, Praha: Karolinum, 2001. ISBN: 80-7184-488-8
23. VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I., *Sociální psychologie*, Praha: ISV, 1997. ISBN 80-85866-20-X

24. ZELINKOVÁ, O., *Pomoz mi, abych to dokázal: Pedagogika Marie Montessoriové a její metody dnes*, Praha: Portál, 1997. ISBN: 80-7178-017-5